

Středoškolská odborná činnost

Jan Waldauf a Sokol

Anna Simbartlová

Liberec 2008

Středoškolská odborná činnost

Jan Waldauf a Sokol

Autor:	Anna Simbartlová
Obor:	16. Historie
Škola:	Gymnázium F.X. Šaldy Partyzánská 530 460 01 Liberec 11
Studijní obor:	Gymnázium – humanitní předměty
Ročník:	IV.
Konzultant:	Mgr. Jan Goll
Kraj:	Liberecký

Liberec 2008

Prohlášení:

Prohlašuji, že seminární práci z dějepisu Jan Waldauf a Sokol jsem zpracovala samostatně a použitá literatura je uvedena v příloženém seznamu.

Souhlasím se zpřístupněním práce veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Liberci dne 27. října 2008

Anna Simbartlová

Poděkování:

Tuto práci bych ráda věnovala Janu Gollovi
za veškerou jeho oporu,
podání příležitosti, která ovlivnila celý můj život,
a tím otevření brány do světa dospělosti.

Dále bych chtěla poděkovat Janu Waldaufovi
za jeho pomoc, přívětivost, trpělivost, nadšení pro život
a energii, kterou všem rozdává už pouhým svým úsměvem.

Další poděkování:

Josefu Čermákovi,
Jiřímu Kořístkovi
a všem, se kterými jsem měla tu možnost se v Kanadě seznámit.

Anotace:

Práce Jan Waldauf a Sokol pojednává o dvou tématech, které spolu úzce souvisí a jež propojuje ústřední postava Jana Waldaufa. Prvním tématem je Sokol a jeho činnost po komunistickém převratu v únoru 1948 v exilu a zahraničí, přičemž je tato linie úzce propojena s líčením osudu sokola-exulanta, který byl nucen z politických či ideových důvodů opustit Československo po nástupu komunistického režimu. Cílem práce je informovat veřejnost o nepříliš zmapovaných oblastech našich dějin, a to o činnostech Sokola v zahraničí v průběhu komunistické éry a osudech exulantů a emigrantů z roku 1948.

V úvodu práce je nastíněna historie a myšlenka Sokola, dále se práce zabývá životem Jana Waldaufa v Československu a jeho útekem po zásahu komunistů do sokolské organizace v roce 1948. Další kapitola přibližuje život uprchlíků a činnost sokolů v exilu, především v německých uprchlických táborech, odkud většina později emigrovala do zaoceánských zemí. Práce dále pojednává o sokolské činnosti v zahraničí, zejména v Kanadě, kam emigroval Jan Waldauf. V závěru práce se popisuje vliv Sokola v zahraničí a jsou zde líčeny aktivity a úspěchy Jana Waldaufa v Kanadě.

Práce je opřena o materiály získané v rámci výzkumu projektu Neviditelné oběti komunismu. Jeho součástí byl i výjezd do Kanady, kde se metodou oral history mapovala problematika emigrace a exilu. Díky spolupráci se samotnými emigranty z roku 1948 jsou v práci využity i korespondence s emigranty či prameny z osobních archivů, především tedy Jana Waldaufa.

Klíčová slova:

Československo, emigrace, exil, Jan Waldauf, Kanada, komunismus, Sokol, uprchlické tábory

Obsah:

Úvod	7
1 Stručná historie Sokola	9
1.1 Vznik Sokola a jeho filozofie.....	9
1.2 Od založení do konce druhé světové války.....	10
2 Sokolská rodina Waldaufova	12
2.1 Za první republiky a druhé světové války.....	12
2.2 1948 – rok plný změn.....	13
3 Jan Waldauf a Sokol v exilu	17
3.1 Útěk před rudými pouty.....	17
3.2 Za hranicemi.....	18
3.2.1 Poválečná situace v německém a rakouském prostoru.....	19
3.2.2 Život v uprchlických táborech.....	20
3.2.3 Sokolská myšlenka v exilu.....	22
4 Jan Waldauf a Sokol v zahraničí	26
4.1 Sokol za českými (československými) hranicemi do roku 1948.....	26
4.2 Sokol v Kanadě.....	27
4.3 Československý Sokol v exilu / zahraničí.....	29
4.4 Jan Waldauf v Kanadě.....	30
4.4.1 Pořádání sokolských sletů v zahraničí.....	32
4.4.2 Zásluhy a úspěchy Jana Waldaufa.....	33
5 Po otevření bran	36
Závěr	38
Zdroje a literatura	39
Literatura.....	39
Prameny.....	39
Periodika.....	39
Internet.....	40
Seznam zkratk	41
Seznam příloh	43

Úvod

Péče o fyzický a morální rozvoj člověka, soulad mezi individuálním a společenským úsilím, zdatnost a síla národa. To vše znamená Sokol, tělovýchovnou jednotu, jež rozvíjí člověka po fyzické i psychické stránce a díky níž se v temných dobách našich dějin sjednocoval celý český a československý národ. Mnoho lidí dnes neví nic o jeho 140leté historii, o jeho působení v exilu ve všech krizových letech, o tisících jeho hrdinech, kteří v první a druhé světové válce zahynuli v boji za svou vlast či při tyraních v koncentračních táborech. Dnes se již nemluví o statisících uprchlých, z nichž tvořili většinu sokolové a kteří po Únoru 1948 byli kvůli nové ideologii z politických nebo existenčních důvodů nuceni opustit svou vlast, jež se potýkala s „rudým terorem“. A přesto ani jeden z režimů nebyl schopen úplně zničit sokolské myšlenky – sokolského ducha si totiž nesl každý v sobě sám. A když nemohla být sokolská činnost provozována doma, přenesla se do zahraničí a exilu. A tak si Sokol přes všechny nesnáze zachoval své jádro.

I tak je ale tato organizace poskvrněna, a to díky komunistům, kteří celou tělovýchovu sjednotili právě pod Sokol, čímž se jim povedlo alespoň v Československu navenek změnit tuto organizaci a zničit tak šíření jejích demokratických ideálů. Proto se dnešní mladé, ale i střední generaci při pojmu Sokol vybaví jen jakási cvičení v červenobílém úboru a při zmínce sletů si vzpomenou, že je to podobné těm komunistickým spartakiádám. A já nebyla v tomto ohledu výjimkou.

Díky Janu Gollovi, profesoru dějepisu, který mne zapojil do svého historického studentského projektu, jsem však dostala šanci nahlédnout do sokolského světa a jeho významné historie, a spatřit tak mnohé věci, které ostatní pro dnešní uspěchaný svět nevidí. Projekt studentů s názvem Neviditelné oběti komunismu, v němž již třetím rokem působím, se zabývá osudy emigrantů a exulantů, kteří Československo opustili po komunistickém převratu v roce 1948. V rámci výzkumů tohoto projektu a natáčení rozhovorů s emigranty jsem získala zkušenosti a vědomosti, kterých si velmi vážím, a ze setkání s těmito lidmi si odnáším nejen krásné vzpomínky. Někteří z nich ovlivnili určitým způsobem můj pohled na život a svět vůbec, čímž ve mně zanechali i kus sebe. A já k těmto velikánům, kteří byli nuceni svůj život budovat v cizí zemi od úplného začátku, cítím velký obdiv.

Největší úžas ve mně zanechalo setkání s mužem, který se zasloužil o pozdvižení kanadské gymnastiky a tělocviku vůbec, důležitým a významným činovníkem Sokola Janem Waldaufem. Tento člověk mě nadchnul svým přístupem ke světu, energií a naprostou čistotou svého ducha. Díky němu jsem se začala více zabývat Sokolem, přičemž jsem postupem času zjišťovala, kolik toho Jan Waldauf Sokolu přinesl (a nejen této organizaci).

V mé práci se tak úmyslně prolínají dvě témata, která spojuje nejen postava Jana Waldaufa, ale sama navzájem se doplňují a spolu souvisejí. Díky sokolství tohoto muže, které jej provází celý život, popisuje má práce problematiku Sokola při nástupu komunistické moci ke konci 40. let a následnou činnost Sokola v exilu a zahraničí v průběhu komunistické éry. Druhá linie pak představuje osudy exulanta a jeho život v Kanadě – nové zemi, která jej přijala. Mnohým z exulantů a emigrantů se i přes všechny překážky podařilo vybudovat kariéru, stát se významnými osobnostmi, a dokonce ovlivnit určitým způsobem dění v Kanadě, tak jako Janu Waldaufovi.

Proto jsem se rozhodla o životě a zásluhách takového výjimečného muže napsat a pokusit se tím i otevřít sokolský svět dalším lidem – tak jako se to podařilo jemu za těch pár krátkých chvil, které jsem v jeho společnosti strávila.

1 Stručná historie Sokola

1.1 Vznik Sokola a jeho filozofie

Po pádu Bachova absolutismu nastalo v Rakousku ve druhé polovině 19. století uvolnění politické situace, které přineslo novou vlnu vlasteneckých myšlenek a národních aktivit v českých zemích. Vznikaly nové spolky zejména vlasteneckého rázu, mezi které patří i Sokol, jedna z nejvýznamnějších organizací, které ovlivnily smýšlení tehdy Čechů a do budoucna rovněž Čechoslováků. Zakladatel Miroslav Tyrš a spoluzakladatel Jindřich Fügner prosadili spojení všestranného rozvoje individua s národním programem¹ a dne 16. února 1862 založili první sokolskou jednotu s názvem Tělocvičná jednota pražská², která stála u zrodu organizovaného sportu v českých zemích.

Zásadami sokolského myšlení jsou především svoboda, demokracie, rovnost a spravedlnost pro všechny. Svoboda v sokolském pojetí je založena především na dobrovolně přijatých nutných omezeních v zájmu svobody druhých. Každý je příslušníkem Sokola dobrovolně, je ale potřeba při své svobodě dodržovat dobrovolnou kázeň, která je typickou vlastností sokolů. Demokracii považují za úplnou jen tehdy, jsou-li splněny požadavky demokracie politické i demokracie hospodářské a sociální, přičemž v Sokole je ještě prohloubena bratrstvím všech jeho členů,³ jednou z nejdůležitějších zásad rovnosti této organizace.

„V Sokole se nepěstovalo jenom tělo, ale taky duch. Důležitou součástí Sokola byla mravní výchova. Od sokola se očekávalo, že bude čestný, pravdomluvný, že dodrží slovo, že bude přesný, že když se do něčeho dá, že tak vytrvá. A Sokol taky v letech, kdy ještě bylo Rakousko-Uhersko, vzbuzoval v obyvatelstvu hlavně těmi slety takovou národní hrdost, národní sebevědomí.“

(Jan Waldauf)⁴

Během působení organizace se stále udržovala hlavní myšlenka Tyršova, avšak Sokol byl stále více ovlivňován jak idejemi pokračovatelů, tak i politickým děním a prostředím, ve kterém se v minulém století nacházela naše země, přestože ve své podstatě to byla organizace nepolitická, kde měly stranické názory a rozpory zůstat za oponou a nevstupovat na jeviště. Za dobu své téměř 150leté existence byl Sokol třikrát rozpuštěn a po desetiletí ovlivňovaly tento tělovýchovný spolek v závislosti na historických událostech a vývoji společnosti různé myšlenky, všechny měly ale stejnou podstatu – **vlastenectví**.

---

¹ Toto spojení je logické – založení Sokola je výsledek obrozeneckých snah povznést všeobecně českou kulturu, kde tato složka chyběla. In: Kratochvíl, J. a kol., Český a slovenský exil 20. století, Praha 2002, str. 94.

² Téhož roku se ustavilo dalších devět jednot na venkově. Internet: <http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/prvni-roky-sokola-E2DD>.

³ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 21.

⁴ Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

1.2 Od založení do konce druhé světové války

Existenci Sokola lze rozdělit do několika období.⁵

První etapa se pojí s formováním československé státnosti. Růst této organizace zaznamenával stále vyšší počet úspěšných založení nových jednot (nejen na českém území, ale i v zahraničí⁶), mezi nimi i vznik České obce sokolské (ČOS)⁷ a Svazu slovanského sokolstva⁸. V době rakouské nadvlády⁹ se samozřejmě Sokol podílel na propagaci českého národa, zejména pořádáním sletů, jež byly vždy považovány za světově jedinečná vystoupení a staly se manifestacemi celonárodního významu.¹⁰ Do této fáze Sokola spadá i první světová válka, probíhající mezi lety 1914 – 1918. Ve válečném období, v listopadu roku 1915, byla rakousko-uherskými úřady poprvé ČOS rozpuštěna. Velmi důležitou roli sehrály v tomto čtyřletém období první české legie, které velmi ovlivňoval exilový Sokol, jenž tu již od vzniku samotného československého sokolství působil. Zahraniční sokoli se angažovali ve válečných bojích, kde úspěchům velmi napomohla jednotnost a vlastenectví jim vlastní.

Další etapa, spojená s koncem války a vyhlášením samostatné Československé republiky¹¹, znamená pro Sokol, čítající přes milion členů, jeho zlatý věk. V roce 1920 usnesl VI. valný sjezd, pořádaný v rámci VII. všesokolského sletu, změnu jména České obce sokolské na Československou obec sokolskou¹². Svou činnost však tajně obnovilo její vedení již v březnu 1918¹³ (oficiálně však až po 28. říjnu 1918) a ihned po vzniku Československa vytvořili vlastenečtí sokoli tzv. Národní stráž, které udržovaly v československých městech, potýkajících se s absencí bezpečnostních složek, nezbytně nutný pořádek. Činnost Národních strážů byla po několika měsících 15. prosince ukončena a již od listopadu postupně nahrazována Sokolskými pluky Strážů svobody.¹⁴ V roce 1919 při vpádu Maďarů na slovenské území reagovali sokolové do 48 hodin na výzvu a postavili čtyři jednotky Pluku Strážů svobody na obranu jižního Slovenska, čímž prakticky uchránili toto území před zabráním Maďary.¹⁵ A tak si sokolové vysloužili punc našeho prvního prvorepublikového národního vojska.

Třetí období¹⁶ historie této organizace nastalo s příchodem druhé světové války, nacismu a okupace ČSR Adolfem Hitlerem. Vlastenectví a češství, jež jsou v sokolech již od

---

⁵ Kratochvíl, J. a kol., Český a slovenský exil 20. století, Praha 2002, str. 97 – 106.

⁶ V 19. st. byl Sokol založen např. v USA, Polsku, Rusku, Bulharsku nebo na Ukrajině. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 107, 108, 116, 117.

⁷ Česká obec sokolská (ČOS), založena roku 1889 po několikaletých integračních snahách, sdružovala v roce svého vzniku 229 jednot s cca 24 tisíci členy, postupem času se stala, společně s Moravsko-slezskou obcí sokolskou a Dolnorakouskou župou, součástí Svazu československého sokolstva. In: Kozáková, Z., Sokolské slety 1882 – 1948, Praha 1994, str. 8, 12.

⁸ Viz. str. 26. Svaz slovanského sokolstva, založený roku 1908, sdružoval na mezinárodním poli slovanské sokoly (ČOS, Związek polskich gymnastycznych Towarzystew sokolich v Austrii, Hrvatske sokoli savez, Župa Fruškogorská, Dušan Silni, Župa Bosensko-hercegovačka, Zveza bogarskych junakov). In: Kozáková, Z., Sokolské slety 1882 – 1948, Praha 1994, str. 18.

⁹ Po rakousko-uherském vyrovnání roku 1867.

¹⁰ Kozáková, Z., Sokolské slety 1882 – 1948, Praha 1994, str. 8.

¹¹ 28. října 1918.

¹² Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 48.

¹³ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 39.

¹⁴ Z korespondence s Janem Waldaufem, 19.2.2009.

¹⁵ Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006; internet: <http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/sokol-v-dejinach-naroda-F5C0>.

¹⁶ Kratochvíl, J., a kol., Český a slovenský exil 20. století, Praha 2002, str. 103 – 106.

útlého mládí pěstovány, způsobily intenzivní odpor vůči režimu, který vyvrcholil na X. všesokolském sletu v Praze roku 1938¹⁷. V tomto pro naši republiku a její občany kritickém období přísahali členi „národního vojska“ věrnost své vlasti na společném vystoupení mužů s názvem Přísaha republiky. Tato velkolepá akce, jež mezinárodně varovala před hákovým křížem, se stala první masovou demonstrací proti režimu, který následně krutě postihl naši zemi. Stejně jako rakousko-uherské úřady a později komunisté, tak i nacistický režim zastavil činnost Sokola, a to v říjnu 1941¹⁸. Vězněno a mučeno bylo přes 12 000 jeho členů, přičemž domov již nespatriilo více než 4 000 sokolů.¹⁹

Nacismus se obával síly této masy, na kterou silně zapůsobil motiv sletu – semknutost k obraně vlasti a nutnost jednoty.²⁰ Tyto zásady po trýznivá léta přetrvávaly v srdcích mnoha Čechoslováků, až nakonec svoboda zvítězila a Československo se mohlo znovu stát samostatným nezávislým státem.

Ne však na dlouho...

---

¹⁷ Podrobněji in: Kozáková, Z., Sokolské slety 1882 – 1948, Praha 1994, str. 36 – 40.

¹⁸ Rozpuštěna ČOS a zabavení jejího majetku. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 76.

¹⁹ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 83.

²⁰ Kozáková, Z., Sokolské slety 1882 – 1948, Praha 1994, str. 40.

2 Sokolská rodina Waldaufova

2.1 Za první republiky a druhé světové války

Prvním sokolem v rodině Waldaufových se ve svých osmnácti letech stal Jan Waldauf mladší, narozen 4. září 1902 v Dluhošti v jižních Čechách. Jeho otec, také Jan Waldauf (st.), se zajímal spíše o politiku než o činnosti Sokola. Byl členem Sociálně demokratické strany, což nejspíše ovlivnilo rozhodnutí Jana Waldaufa (ml.) ve volbách za první republiky i roku 1946²¹. Ten však nebyl členem žádné politické strany, zato zastával v sokolské jednotě Nové Hrady funkci náčelníka jednoty, stejně jako v jednotě Olešnice, kde cvičil od roku 1934. Aktivně se také účastnil všesokolských sletů v Praze, a to VIII. v roce 1926 a IX. v roce 1932.²²

26. ledna 1928 se Jan Waldauf (ml.) oženil se Štěpánkou Kinzlovou, narozenou 26. prosince 1905 v Malontě v jižních Čechách, a po roce, 8. dubna 1929, se jim v Nových Hradech narodil syn, kterému dali jméno po otci a dědovi Jan. Se Sokolem jej otec, jakožto náčelník Sokola Olešnice, seznámil již v Janových pěti letech, kdy jej s sebou bral na cvičení.²³ Od této doby již Jan v Sokole zůstal, po přestěhování do Borovan přestoupil ze Sokola Olešnice do jednoty Borovany a jako devítiletý žák poprvé vystoupil na X. všesokolském sletu, konaném v červnu a červenci roku 1938.²⁴

V této době se již dostávala do povědomí Čechoslováků fašistická hrozba, která byla veřejnosti stále více zřejmá a vyprovokovala tak odhodlání všech čelit tomuto zlu. Československý postoj byl s pevným přesvědčením vyjádřen na X. všesokolském sletu v roce 1938, který se stal manifestací připravenosti k obraně vlasti²⁵. Každý patnáctý občan ČSR byl příslušníkem Sokola,²⁶ a tak na tomto sletu cvičilo na 350 000 cvičenců a diváků přišlo přes dva miliony.²⁷ Největší dojem zanechala prostoná mužů s názvem Přísaha republiky, které se zúčastnilo 28 600 členů a jež kromě svého vlasteneckého rázu mezinárodně varovala před hrozcím nebezpečím. Janův otec se tohoto sletu také účastnil a svou „Přísahu republiky“ splnil i přes hrozbu trestu, který mu za to mohl být uložen. A nakonec ho také postihl. Pár dní po vypuknutí války, 13. září 1939, byl gestapem zatčen – rázným krokem totiž donutil člena strany NSDAP²⁸, který v obci Vrcov (u Borovan) prováděl akci na zřízení německé školy, aby z listiny s pětácti podpisy rodičů, kteří ze strachu své děti do školy upsali, dvacet osm vyškrtl. Ke zřízení německé školy v obci tak nikdy nedošlo.²⁹

Stejně jako Jan Waldauf (ml.), i další sokolové a českoslovenští vlastenci se rozhodli proti nacistům bojovat. Po tzv. Mnichovu 1938, Benešově rezignaci a vyhlášení Protektorátu

²¹ Z korespondence s Janem Waldaufem, 8.10. 2008.

²² Z korespondence s Janem Waldaufem, 7.10. 2008.

²³ Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

²⁴ Z korespondence s Janem Waldaufem, 7.10. 2008.

²⁵ Kozáková, Z., Sokolské slety 1882 – 1948, Praha 1994, str. 36.

²⁶ Kozáková, Z., Sokolské slety 1882 – 1948, Praha 1994, str. 36.

²⁷ Internet: http://www.sokol.ch/wp-content/uploads/slety_prehled.pdf.

²⁸ Národně socialistická německá dělnická strana (německy: *NSDAP, Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*), její členové se nazývali nacisté. In: Müller, H., a kol., Dějiny Německa, Praha 1995, str. 258-260.

²⁹ Z korespondence s Janem Waldaufem, 7.10. 2008.

Čechy a Morava³⁰ se však osud Sokola pomalu, ale jistě pečetil. Přes veškerý boj a odpor byla sokolská činnost v dubnu 1941 zastavena a zrušena. Mnoho činovníků bylo zatčeno již v roce 1939 a 1940, ale k hlavnímu úderu nacistů na Sokol došlo v říjnu 1941, kdy bylo zatčeno šest tisíc vedoucích a představitelů Ústředí ČOS a žup³¹. Z těchto tisíců lidí se vrátilo pouze 69 vedoucích (což samozřejmě mělo také do jisté míry velký vliv na poválečné činnosti Sokola).³² Sám Janův otec Jan Waldauf (ml.) strávil až do konce války³³ svůj čas ve vězení v Českých Budějovicích a na Pankráci a v koncentračních táborech Sachsenhausen a Dachau, kde pobyl poslední čtyři roky.³⁴

2.2 1948 – rok plný změn

Ihned po návratu domů v květnu 1945 se Jan Waldauf (ml.) opět zapojil do Sokola, který byl v lednu 1946 obnoven a pokračoval ve své činnosti. Dokonce se mu znovu podařilo dosáhnout oně sedmimístné číslice – v roce 1948 měla totiž tato organizace přes jeden milion příslušníků³⁵. Otec nyní již šestnáctiletého Jana se brzy stal členem jednoty Sokol České Budějovice II. a později obdržel funkci župního vedoucího dorostu a místonáčelníka Sokolské župy Husovy se sídlem v Českých Budějovicích. Svě poslední roky života však v klidu neprožil; nejenže ho sužovaly nemoci, důsledek pobytů v koncentračních táborech, ale blížila se také nová hrozba nesvobody, tentokrát od východních osvoboditelů v podobě komunismu.

Roku 1946 totiž vyhrála svobodné květnové volby³⁶ Komunistická strana Československa (KSČ) a sokolové se svými ideály svobody člověka a Masarykovy demokratické republiky začali být pronásledováni. Komunisté nasazovali své činovníky i do ČOS, nejen za účelem kontroly nad touto masovou organizací, již se obávali (a právem, neboť jakákoliv větší demonstrace, kterou by mohli sokolové vyprovokovat svými názory a protikomunistickými náladami, by mohla ohrozit jejich dobývání monopolu moci), ale zároveň s cílem dosáhnout jejích nejvyšších postů a následně ovládnout celou organizaci, a tak sjednotit a dostat pod svou kontrolu celou tělovýchovu.³⁷ Podobnými způsoby

---

³⁰ Události předcházející válku, které byly dne 15. března 1939 završeny okupací ČSR nacistickým Německem v čele s Adolfem Hitlerem, po níž následovalo 16. března 1939 vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava (státní útvar v okleštěných českých zemích, okupovaných v letech 1939-45).

³¹ Větší celek, sdružující několik sokolských jednot; sdruženy v ČOS (př. při založení ČOS: 185 jednot sdružených v 11 župách. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 31).

³² Rozhovor s Janem Waldaufem, Okno – profily 1991, z osobního archivu Josefa Čermáka.

³³ V Evropě: 8. května 1945 bezpodmínečná kapitulace Německa, Protektorát osvobozen 11. května 1945.

³⁴ Rozhovor s Janem Waldaufem, Okno – profily 1991, z osobního archivu Josefa Čermáka.

³⁵ Internet: <http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/sokol-v-dejinach-naroda-F5C0>.

³⁶ 26. května roku 1946 proběhly volby do Ústavodárného národního shromáždění, první a zároveň poslední svobodné volby po druhé světové válce (další svobodné volby se konaly až 8. – 9. června 1990). České země: KSČ 40,17 % (Gotwald, Nosek, Zápotocký aj.), národní socialisté 23,66 % (Hora, Zenkl, Hřebík aj.), lidovci 20,23 % (Šrámek, Hála aj.), sociální demokraté 15,59 % (Fierlinger, Němec aj.); Slovensko: Demokratická strana 61,43 %, KSS 30,48 %, Strana Slobody 4,2 %, Strana práce 3,11 %. Komunisté dobyli celkového vítězství s konečnými 37,94 %, avšak nebylo to vítězství takové, jaké si komunisté představovali. In: Čapka, F., Dějiny země Koruny české v datech, Praha 1999, str. 726.

Nepřízeň Slovenska a možnost prohry v příštích svobodných volbách byly jedněmi z příčin, které poháněly komunisty k dobytí mocenského monopolu, jež uskutečnili v únoru 1948.

³⁷ Boj o sjednocení tělovýchovy trval již od ledna roku 1946. Po Únoru rozhodl dne 20. března 1948 ústřední akční výbor Národní fronty o sjednocení tělovýchovy. Do konce března byla násilně sloučena činnost všech tělovýchovných organizací (DTJ, Orla, vojenských, sportovních a turistických organizací) a pod hlavičku jednotné celostátní tělovýchovné organizace, pro niž byl převzat název Sokol (zde můžeme vnímat sílu Sokola,

komunisté rozšiřovali svou moc po celé republice a jejich úsilí nebylo marné. Prezident ČSR Edvard Beneš přijal demisi, jež 20. února podalo 12 z 26 nekomunistických členů³⁸ vlády, kteří se již nechtěli dál pod tlakem komunistů³⁹ podílet na vládě. Tímto byl zapříčiněn pád demokratického systému a umožněn nástup totalitního režimu – „*prezident Beneš nezklamal*“⁴⁰ a dne 25. února 1948 podepsal návrh nové vlády předložený K. Gottwaldem, V. Noskem a A. Zápotockým. Po tomto „Vítězném únoru“ se komunistům podařilo vybojovat sjednocení všech sportovních organizací pod hlavičku Sokola, a později i po abdikaci prezidenta Beneše (červen 1948), odchodu poslední naděje, již bylo všem jasné, že se sokolským blíží konec jejich svobodných aktivit v Tyršově duchu.

A historie se opakuje; deset let po projevu nesouhlasu s nastupujícím nacismem na X. všesokolském sletu měli sokolové opět možnost projevit svou svobodnou a demokratickou vůli, a to na sletu XI.⁴¹, pořádaném na přelomu června a července 1948. Proč komunisté dovolili konání této velkolepé akce, nepoučení událostmi předešlého sletu? Právě proto, že sokolské slety byly vždy raritou, kterou sledoval celý svět a z níž chtěla nyní KSČ profitovat a ukázat, jakou moc si vydobyla. Situace se jim však vymkla z rukou, akční výbory ani moc komunistů samotných nezabránilo vyvrcholení celé akce, kterým se stala masivní demonstrace odporu sokolstva i veřejnosti proti komunistické nadvládě⁴². Sám Jan, jemuž se povedlo na sletu cvičit hned dvakrát (poprvé jako vedoucí dorostu⁴³, podruhé pod vedením otce na hlavním sletu členstva) se této demonstrace zúčastnil.

*„Ať to slyší celý svět, Beneš musí na Hrad zpět!“⁴⁴
„My Beneše máme rádi, Gottwald nám ho nenahradí!“⁴⁵*

Těmito a jim podobnými hesly provolávaly při slavnostním sletovém průvodu Prahou dne 6. července 1948⁴⁶ statisíce lidí slávu Edvardu Beneši, který pro mnohé představoval

---

sníž si komunisté nevěděli rady). In: Čapka, F., a kol., Dějiny země Koruny české v datech, Praha 1999, str. 737; Kozáková, Z., Sokolské slety 1882 – 1948, Praha 1994, str. 42.

³⁸ Národní socialisté, lidovci, slovenští demokraté. In: Čapka, F., a kol., Dějiny země Koruny české v datech, Praha 1999, str. 734.

³⁹ Od roku 1947 si začínali komunisté uvědomovat jistou ztrátu podpory ve státě, jež by při příštích volbách mohla znamenat prohru. Začal tedy boj o mocenský monopol nekalými praktikami. Do nekomunistických stran byli KSČ dosazováni lidé za účelem rozvrácení stran zevnitř, dále na přelomu let 1947 - 1948 začala být kontrolována zasedání konkrétních stran policií (tudíž komunisty – již v této době KSČ ovládala klíčové pozice v armádě a v bezpečnostních složkách), kterou nebylo možné vyvést z těchto jednání. Komunisté vyhrožovali nejen ozbrojením masy pro třídní boj, ale vyhrožovali jednotlivým představitelům (např. krčmaňská aféra – představitel národně socialistické strany (Jan Masaryk a další) obdrželi balíčky s činnou výbušninou. Ministerstvo vnitra projevilo nezájem nad tímto problémem, tudíž národní socialisté si najali vlastní bezpečnostní složku pro svou stranu, jež později zjistila, že odeslání výbušnin bylo zorganizované KSČ.).

⁴⁰ Filmová dokumentace 25. února 1948, KRÁTKÝ FILM PRAHA a.s.

⁴¹ Viz. obrázková příloha č. 1-3.

⁴² Kozáková, Z., Sokolské slety 1882 – 1948, Praha 1994, str. 46.

⁴³ Waldaufova sokolská činnost po válce do sletu 1948: člen cvičitelského sboru a vedoucí dorostu v jednotě České Budějovice II.; člen dorostového odboru Župy Husovy a vedoucí župní samosprávy dorostu; v roce 1946 absolvoval týdenní sokolskou cvičitelskou školu v Českých Budějovicích a další týdenní školu pro vedoucí sokolských letních táborů v Třeboni (poté v červenci zástupce vedoucího letní osady Sokola České Budějovice II. na řece Stropnici, v srpnu vedoucí této osady), v roce 1947 vedoucím putovního tábora dorostenců Sokola České Budějovice II. Z korespondence s Janem Waldaufem, 7.10. 2008.

⁴⁴ Zídek, P., O sletech a spartakiádách, Věstník Australia, časopis Sokola Sydney, roč. LIII., č. 5, str. 22.

⁴⁵ Kocourek, M., Dějiny Sokola Londýn a začátky české obce v Anglii, Praha 1990, str. 191.

⁴⁶ Viz. obrázková příloha č. 4 a 5.

symbol svobody a demokracie. Byla tu však i jiná hesla, jež dávala najevo odpor účastníků průvodu k nesvobodě v zemi, způsobené únorovým pučem, či nespokojenost s odstraněním bývalého⁴⁷ a „volbou“ nového předsedy ČOS:

*„My jsme Župa Jana Husy, nedáme si zavřít pusy!“⁴⁸
„Nedáme si diktovat, koho máme milovat!“
„Protože si nejsou jisti, hlídají nás komunisti!“
„Sokol patří republice, nedáme ho politice!“⁴⁹*

„...potom, když ten průvod docházel na Staroměstské náměstí, kde byla hlavní tribuna, na níž seděl prezident republiky Gottwald s celým diplomatickým sborem, zástupci města a zástupci zemského národního výboru atd., tak se velelo: „Vpravo hled!“; člověk se otočil a vzdával čest hostům na té tribuně a vlajky se sklonily. Jenomže když my jsme tam přišli, vlajky se nesklonily a každý se otočil vlevo místo vpravo a mlčky se prošlo. To byla velká ostuda, protože se to dělo před očima celého světa, tam byl samozřejmě tisk z různých států.

... Několik lidí bylo zatčeno okamžitě v průvodu, vytáhli je, ale to nebylo pro ně tak snadné, protože když tam pochoduje na několik tisíc lidí a vy chcete někoho vytáhnout, tak těch devět set lidí kolem dokola Vám to samozřejmě znemožní, jakýmkoliv způsobem. Takže zatkli možná sto deset lidí, které vyslychali, a pak je propustili. Ale ten velký zásah začal až po sletu, to potom vyloučili jedenáct tisíc členů Sokola, sesadili činovníky a dosadili tam své. V tom případě potom ten Sokol přeměnili a stávala se z něj pomalu, ale jistě komunistická organizace, i když nějaký čas ještě nesla jméno Sokol.“

(Jan Waldauf)⁵⁰

Ihned na místě bylo zatčeno 160 sokolů a na základě výpovědi „pořadatelů“ (dosazená kontrola nad děním v průběhu sletu) vznikly seznamy lidí pro další zatčení⁵¹. Tisíce sokolů musely z existenčních důvodů ilegálně opustit svou vlast. Jejich představy o svobodném životě a svobodných názorech byly neslučitelné s názory tehdejšího režimu, čímž se pro komunismus stali trnem v oku a nepřáteli strany, proti kterým se musí bojovat. A do takové situace se dostal i dvacetiletý Jan.

„Protože jsem si říkal, že je docela možné, že by potom se mnou chtěli po sletu trochu mluvit, tak jsem se dohodl s otcem a matkou, že by možná bylo dobře, kdybych odešel. A otec mi to vřele doporučil, protože říkal: „Já bych nechtěl, abys skončil tak jako já, někde v nějakém vězení nebo koncentračním táboře.““

(Jan Waldauf)⁵²

⁴⁷ JUDr. Antonín Hřebík (1902-1984) jako starosta ČOS 1945 – 1948 odrážel "sjednocovací" akce komunistů. Po Únoru 1948 emigroval do USA (Chicago), kde se stal starostou Ústředí čl. sokolstva v exilu, později v zahraničí, dále byl členem Rady svobodného Československa. In: Kratochvíl, J. a kol., Český a slovenský exil 20. století, Praha 2002, str. 106; internet: <http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/osobnosti-7088>.

⁴⁸ Vzpomínka Jana Waldaufa na svou župu v průvodu. Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

⁴⁹ Kocourek, M., Dějiny Sokola Londýn a začátky české obce v Anglii, Praha 1990, str. 191.

⁵⁰ Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006

⁵¹ Kocourek, M., Dějiny Sokola Londýn a začátky české obce v Anglii, Praha 1990, str. 191.

⁵² Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

Po tomto skandálu nastala pro Sokol krušná léta. Po emigraci náčelnice ČOS Marie Provazníkové⁵³ a po zásahu komunistů do řad členstva, kteří na podzim 1948 vyloučili přes 11 000 sokolů⁵⁴, skončilo svobodné působení této organizace a noví komunističtí funkcionáři ji začali politizovat. V roce 1952 však nastalo faktické sloučení československé tělovýchovy. Ovšem úplné zlomení sokolské síly nastalo roku 1953, kdy podle zákonů z předchozích let 1949⁵⁵ a 1952⁵⁶ o státní tělovýchově se Sokol stal jednou z devíti částí Dobrovolné sportovní organizace (DSO) a byl tímto přejmenován na DSO Sokol, které se všeobecně říkalo „Sokol na venkově“. Sjednocení tělovýchovy podle sovětského vzoru se však neosvědčilo, a tak byl v březnu 1957 zřízen Čsl. svaz TVS, který existoval až do r. 1990.⁵⁷

Od sjednocení tělovýchovy se rozjely plány na první celostátní spartakiádu, jež se konala na přelomu června a července roku 1955. Komunistům se tak podařilo zničit sílu Sokola, ne však vymítit jeho pevné jádro. Tyršova myšlenka a její demokratické zásady se uchovaly zejména díky exilové činnosti Sokola, na kterou byl rudý teror krátký.

---

⁵³ Marie Provazníková (1890-1991) byla výjimečnou osobností sokolského hnutí. V letech 1932 – 1948 zastávala funkci náčelnice ČOS, avšak roku 1948 se účastnila jako členka FIG (Mezinárodní tělocvičná federace) OH v Londýně, konaných roku 1948, odkud se již nevrátila. Později odjela z Anglie do Spojených států. V Praze i v USA (po roce 1948) působila na vysoké škole, v emigraci byla významnou činovnicí zahraničního sokolstva – spolu s bývalým straostou ČOS A. Hřebíkem založila v USA Ústředí československého sokolstva v zahraničí. Zemřela ve věku 101 let (roku 1991), v roce 1992 byla vyznamenána Řádem TGM in memoriam. In: Kocourek, M., Dějiny Sokola Londýn a začátky české obce v Anglii, Praha 1990, str. 192; internet: <http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/osobnosti-7088>.

⁵⁴ Internet: <http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/sokol-v-dejinach-naroda-F5C0>.

⁵⁵ Přesné znění internet: <http://www.lexdata.cz/web/lexdata.nsf,71/1952> Sb.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Po roce 1952 sportovní organizace řídil a kontroloval Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport. Tělovýchovu a sport nadále vedly KSC, Československý svaz mládeže (ČSM), Svaz pro spolupráci s armádou (Svazarm) a Revoluční odborové hnutí (ROH). Pod úsekem ROH se sportovní organizace ustavily do devíti DSO, jejichž základními jednotkami byly tělovýchovné jednoty v závodech, v podnicích, v ústavech, na vysokých školách a na státních statcích. Sokol ztratil svou funkci, jeho vliv byl povolen pouze na vesnicích a v menších městech. In: A Doma, Sokol v zahraničí, roč. III., č. 3, str. 15; Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 268; internet: <http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/leta-totality-1948-1989-71EB>.

3 Jan Waldauf a Sokol v exilu

3.1 Útěk před rudými pouty

Jan se ve svých dvaceti letech rozhodl opustit republiku a s ní i veškerý svůj dosavadní život, který zde prožil. Na svou vlastní pěst se odhodlal vykročit do neznáma a začít budovat úplně nové základy své existence bez rodiny, přátel i Sokola, které byly dosud jeho důležitou součástí. Za necelé tři týdny po ukončení sletu si Jan vzal svůj všední oblek s aktovkou, aby nebudil jakoukoliv pozornost, a s pomocí svého přítele-sokola, bývalého pohraničníka, kterého komunisté propustili ze služby, se mu bez potíží podařilo přejít československé hranice.

„Zavedl mě na místo a říká: ‚Ted‘, jedině tady musíme počkat, ted‘ přicházejí hlídky. ‘ A protože tam bydlel a znal to tam, tak věděl, kdy přibližně ty hlídky půjdou. ‚Ted‘ máš asi půl hodiny volno, tak přejdi tamhle potok a jsi v Rakousku. ‘ Takže ten přechod sám o sobě nebyl těžký.“

(Jan Waldauf)⁵⁸

K takovému útěku však byly donuceny, ať již z existenčních či ideologických důvodů, tisíce lidí, z nichž mnozí se hrdě hlásili k sokolskému kroji. Nejčastěji se pro pěší přechod využívalo pohraničních lesů, kde na prchající ovšem čekalo mnoho nástrah. Pokud se jim podařilo proklouznout okolo pohraniční stráže se samopaly v rukou a jejich psy, neznamenal to ještě jednoznačné vítězství. Na některých místech např. existovala uměle vytvořená hranice několik stovek metrů před hranicí reálnou. Ta sloužila jako past. Také někteří Němci, již nezapomněli na násilné vystěhování po druhé světové válce, přijímali od československých bezpečnostních orgánů peníze za předání uprchlíka. Nikdy se asi nedozvíme, kolik lidí našlo na tehdejších československých hranicích smrt.

„To bylo v létě, kdy jsem chtěla přejít s naší známou, která znala naši vládu a mnoho věcí tady. Máma a táta mysleli, že je to úžasné, když mě chce vzít, že prostě přejdeme a hned budeme moct jít do Anglie a že budu mít její ochranu. Už to bylo všechno zařízené na čtvrtek, jenže mě se ale udělal ošklivý vřed na noze. Šla jsem k jednomu lékaři a ten mi říkal: ‚Vy nemůžete chodit.‘ Tak jsem s ní nemohla jít. Dlouhou dobu jsme o ní nic nevěděli ani neslyšeli, až se zjistilo, že byla na hranici zavražděná. A našli ji v jedné garáži na Šumavě. Když přecházela, tak jí někdo musel vidět. Takže kdybych já šla s ní, tak bych tady nebyla.“

(Dagmar Štaflová)⁵⁹

Někteří lidé si s přechodem poradili jako Jan sami, jiní však raději za pomoc při útěku zaplatili tzv. převaděčům či německým pašerákům, kteří státní hranice velmi dobře znali. Museli jim ale věřit, protože vkládali svůj osud do rukou cizích lidí, jimž samotným hrozil při odhalení takové činnosti trest, anebo kteří mohli být dokonce i agenti StB.

⁵⁸ Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

⁵⁹ Rozhovor s Dagmar Štaflovou, Toronto, 31.8. 2006.

„Myslím, že to stálo asi kolem pěti tisíc. A ti pašeráci nás upozornili na to, že když se začne střílet, tak že oni budou první, kteří zmizí. A potom budeme na svém, že se musíme o sebe postarat sami.“

(Milan Vitek)⁶⁰

„Bylo to v listopadu, napůl pršelo, sněžilo, bylo to velice únavné, slyšeli jsme střelení, slyšeli jsme štěkot psů...Šli jsme přes jeden most, když nás najednou osvítil vlak, tak zařvali, že musíme padnout do bláta. Do bláta jsme padli obličejem, aby nás nikdo z toho vlaku neviděl.“

(Radmila Locherová)⁶¹

Bylo však potřeba ochránit také svou rodinu a přátele, protože ti byli po útěku dané osoby samozřejmě vyslýcháni a hrozila jim perzekuce. Toto nebezpečí se nakonec rodičům Jana vyhnulo, byli však jedněmi z mála.

„My byli domluvení tak, že otec, když tři dny nebudu doma, půjde na policejní ředitelství a řekne, že by chtěl, aby hledali syna, že jsem se ztratil. Takže tím se víceméně kryli. Takže v tomto ohledu nebyli nějak pronásledováni. Můj otec byl bývalým politickým vězněm, tak hlavně to mu myslím do jisté míry možná dávalo, neřekl bych imunitu, ale že se na něj nepohlíželo jako na velkého nepřítele dělnické třídy.“

(Jan Waldauf)⁶²

Většinu příbuzných uprchlíků potkal ale zcela jiný osud.

„Všechno, co jsme měli, oni rozházeli a prodali. Všechny naše obrazy prodali za 15 korun. Originály. Táta byl zavřený. Maminka zemřela. To byla strašná tragédie, poněvadž oni ji každý týden vyslýchali a vyslýchali. A přišli zase, že ji budou ve čtvrtek znovu vyslýchat, a ona si vzala život...“

(Dagmar Štaflová)⁶³

3.2 Za hranicemi

Dosud se jednalo o překonávání drobných překážek, první zkoušku, zda touha svou zemi opustit a začít zcela nový život je opravdu hluboká. Uprchlíci, jimiž byli především mladí lidé, si totiž neuměli představit, co je ve světě neznáma ještě čeká. Netušili, kam půjdou, kde budou bydlet, z čeho vyžijí. Ale takové starosti byly v momentě překročení hranic nicotné oproti emocím, které každý prožíval.

---

⁶⁰ Rozhovor s Milanem Vítkem, Toronto, 3.9. 2006.

⁶¹ Rozhovor s Radmilou Locherovou, Toronto, 6.9. 2006.

⁶² Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

⁶³ Rozhovor s Dagmar Štaflovou, Toronto, 31.8. 2006.

„Jediné, na čem vám záleží, je, že jste venku. V tom prvním okamžiku to celkem moc nevnímáte, to vám dojde až trochu později. Potom vám to dojde důkladně... Ono se toho dělo tolik, že jsme si to neuvědomovali. Ale já myslím, že v tom okamžiku jsem se cítil hrozně šťastný, že jsem byl venku. Rozhodně jsem neuvažoval o tom, co bude nebo nebude.“

(Josef Čermák)⁶⁴

3.2.1 Poválečná situace v německém a rakouském prostoru

Všechny nakonec čekalo nahlášení u tehdejší německé policie Grenzpolizei či mezinárodních organizací, které byly zakládány za účelem pomoci a kontroly nad přílivem uprchlíků z východu. V důsledku potřeby rychle vytvořit útočiště pro tyto osoby a převzít nad nimi ochranu vznikla jako stěžejní pilíř pomoci Mezinárodní organizace pro uprchlíky – IRO (*International Refugee Organization*)⁶⁵. Ta v Evropě zakládala uprchlické tábory⁶⁶, kterými prošlo přes milion uprchlíků⁶⁷, jimž IRO v chaotické poválečné době zajistila možnost emigrace a zisku nového domova.

Tato organizace ale rovněž sloužila k udržení pořádku v německé oblasti, tehdy ekonomicky i fyzicky naprosto zdevastované druhou světovou válkou. Veškerá emigrace z konce čtyřicátých a počátku padesátých let totiž přecházela hlavně přes západní Německo (Spolkovou republiku Německo⁶⁸), jehož hranice s Československem a Německou demokratickou republikou⁶⁹ tvořila tzv. železnou oponu⁷⁰, hlavní linii mezi dvěma světovými mocenskými bloky Východem a Západem.⁷¹

---

⁶⁴ Rozhovor s Josefem Čermákem, Toronto, 1.9. 2006.

⁶⁵ Oficiální agentura OSN pro uprchlíky v Evropě. Cílem bylo základní zabezpečení uprchlíků ze sovětských satelitů. Organizace navazovala činností na Správu Spojených národů pro pomoc a obnovu (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration, UNRRA*). V dnešní době navazuje na činnost IRO Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (*The Office of the UN High Commissioner for Refugees, UNHCR*). Založena 20. srpna 1948, činnost však již od 1. června 1947 v podobě Přípravné komise IRO (*Preparatory Commission of IRO*). In: Hodboď, J., Politické aspekty československého exilu v Kanadě 1948-1989, Bakalářská práce, UK FSV 2008, str. 37.

⁶⁶ Např. v německých městech Regensburg, Ludwigsburg, Babenhausen, Braunschweig, Dornstadt, Eichstätt, Friedland, Lechfeld aj.; v italských městech Bagnoli, Fermo, Grugliasco, Pagani, Salerno, Senigallia, Valla Alba aj. In: Waldauf J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, str. 284-311.

⁶⁷ Hodboď, J., Politické aspekty československého exilu v Kanadě 1948-1989, Bakalářská práce, UK FSV 2008, str. 37.

⁶⁸ Viz. pozn. č. 71.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Pojem zavedený W. Churchillem, při projevu v březnu 1946 ve Fultonu.

⁷¹ Mocenské bloky Západ (poválečný vliv USA, Francie a Velké Británie; kapitalismus) a Východ (poválečný vliv SSSR; komunismus). Vznik této bipolarity světa a tím i celé tzv. studené války, jež mezi těmito oblastmi probíhala v druhé polovině minulého století, zapříčinily mimo jiné (jako například Trumanova doktrína z února 1947 či Marshallův plán z června téhož roku) i události právě v Německu. Tato země byla tehdy po druhé světové válce rozdělena mezi spojenecké vítěze na čtyři okupační zóny Velké Británie, Francie, USA a SSSR. Vytvoření Trizonie mezi Velkou Británií, Francií a USA v březnu 1948 nesplnilo svůj stanovený cíl Německo obnovit; stalo se naopak příčinou dalších sporů Západu a Východu (např. první a druhá berlínská krize, rozdělení oblasti Německa na západní Spolkovou republiku Německo (září 1949) a východní Německou demokratickou republiku (říjen 1949), postavení Berlínské zdi aj.), díky čemuž přišla snaha o znovusjednocení Německa vniveč.

Rakousko se potýkalo s podobnými problémy, i když v menším měřítku. Někteří uprchlíci totiž volili svou cestu za vysněnou svobodou přes jeho území, jež po druhé světové válce potkalo podobný osud jako Německo – rozdělení do čtyř okupačních zón. Jedním z takových uprchlíků byl i Jan, jenž přecházel nedaleko Vyššího Brodu a kterému se ke všemu podařilo přejít do sovětské části Rakouska, kde by mu při zaregistrování Rusy hrozil návrat do ČSR, a to přímo za mříže. Ovšem štěstí mladého Jana ani tehdy neopustilo.

„... ten přechod sám o sobě nebyl těžký. Horší bylo, že jsem tehdy přešel do sovětské zóny. Tenkrát to bylo rozdělené na zóny a já přešel do ruské. Bylo známo, že Rusové, když někoho chytanou, tak ho vrátí. Ale já jsem měl štěstí, že jsem narazil na dobré pohraniční strážce Rakouska, protože když jsem přešel, já jsem si to s aktovčičkou šel po silnici, teď přijedou dva strážníci na kole, Rakušané, a říkají: ‚Co tu děláš?‘ A já na to, že jdu domů. ‚A kde bydlíš?‘ ‚Ve Freistadtu.‘ ‚Jo? A kde tam bydlíš?‘

Teď jsem už měl problém, ale řekl jsem jim: ‚Já jsem tu jenom na návštěvě, já si to nepamatuji přesně, ale tam za kostelem.‘ Věděl jsem, že kostel tam bude. Jim to přišlo samozřejmě divné, ale oznámili mi: ‚Tak hele, my teď jedeme na sovětskou komandaturu a tam musíme nahlásit, že tu jsi. Oni sem přijedou tak za dvacet minut, tak se připrav na to, že tě budou vyslyšet.‘ Tím mi samozřejmě dali dvacet minut času. Tak jsem se schoval, a pak jsem samozřejmě dobře přešel.

Ale jak to bylo v Rakousku. Když jsem potom přišel do anglické zóny, tak jsem se tam hlásil u CIC, Counter Intelligent Corp⁷². Ti mě vyslechli a mimo jiné mi řekli: ‚Podívej se, my jsme právě teď,‘ to bylo myslím 31. července 1948, ‚předali hlídání hranic Němcům a Rakušanům a odsud, z Rakouska, se těžko emigruje. Raději se nějak dostaň do Německa.‘ Poradili mi, že u Pasova, kudy teče řeka Inn, se může přejít na jednom úseku přes suchou hranici, všude jinde se jinak musí přeplavat. Takto jsem tedy přešel hranice a v Německu jsem se přihlásil do sběrného tábora v Regensburgu, v Řeznu. ‘

(Jan Waldauf)⁷³

3.2.2 Život v uprchlických táborech

Hlavní registrace uprchlíků probíhaly ve sběrných uprchlických táborech. Všichni nově příchozí museli podstoupit tzv. screening, detailní výslech, během kterého spojenecké síly (zejména Vojenská kontrarozvědka USA CIC) zjišťovaly různé informace o státě, z něhož zpovídaný emigroval. Šlo zejména o snahu získat strategické informace o armádě, politice, ekonomice apod.⁷⁴ V prostorách bývalé Goetheschule v Regensburgu (Řeznu), kde byl jeden ze záchytných táborů zřízen, panovaly kritické sociální a hygienické podmínky. Uprchlíci naštěstí v těchto „lágrech“ trávili pouze krátký čas nezbytný pro základní registraci, než mohl následovat přesun do dalších utečeneckých IRO táborů.

⁷² Vojenská kontrarozvědka USA úspěšně fungující za II. světové války a během Studené války. Tato zpravodajská agentura rovněž zjišťovala takzvanými screeningy nejrůznější informace o uprchlících a Československu. In: Hodboď, J., Politické aspekty československého exilu v Kanadě 1948-1989, Bakalářská práce, UK FSV 2008, str. 29.

⁷³ Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

⁷⁴ Hodboď, J., Politické aspekty československého exilu v Kanadě 1948-1989, Bakalářská práce, UK FSV 2008, str. 29.

„V Německu jsem se přihlásil do sběrného tábora v Regensburgu, v Řeznu. Původně to byla škola, jmenovala se Goetheschule. Tam jsem pobyl tři týdny. Každý večer přijela vlakem řada uprchlíků z Československa, tak dvacet, třicet, a my vždycky vyhlíželi z okna, jestli tam uvidíme nějakého známého... A potom, když už byla ta škola plná, že se v ní nedalo skoro hýbat, udělali transport a odvezli celou skupinu do nějakého sběrného tábora.“

(Jan Waldauf)⁷⁵

„V tom Regensburgu, pod německou administrativou, jsme dostávali 400 kalorií denně. To znamená: malá kostka margarínu, krajíc chleba a zelná polévka na den. To bylo příliš mnoho na to, abyste zemřela a ne dost na to, abyste mohla žít. Německo bylo tehdy v hrozném stavu, vy si nedovedete představit, jak byli Němci devastováni. Města byla zničená a muži skoro neexistovali. To jste viděla jen děti, ženy a staré lidi. Ta bída tam byla nepředstavitelná, v poměru s tím z čeho jsem vyšel z Československa, když by se to tak přirovnávalo.“

(Milan Víték)⁷⁶

„V Regensburgu to byl první lágr, ten byl hrozný. Tam se spalo na zemi, vařili šlichty, hrozný. Byl tam nějaký doktor Pospíšil, bývalý starosta Olomouce, co mi říkal: ‚No hele, tady talíře nejsou, tak jdi tady vedle, tam jsou Američani a ti vyhazují konzervy a některé jsou takové kulaté. Tak to si potom umeješ a budeš to mít.‘ Tak jsme se vypravili najít slušné misky a z toho jsme jedli. To bylo hrozné.“

Na chodbě seděl chlapík s krámem, na stolku tam měl cigarety americké a špek a tak. A teď přijde chlapík s dítětem, že to dítě pláče, že má hlad, jestli by byl kousek chleba. A ten říkal: ‚Já nic nedávám, už si to nemůžu dovolit, americké dolary, nebo zlato.‘ Ten se na něj podíval, sáhnul do pusy, vytáhl zlatý můstek a za ten dostal půl bochníku chleba.

To byl hrozný lágr, v Regensburgu.“

(Bohumil Moravec)⁷⁷

Podobné podmínky však potkaly všechny tzv. DP⁷⁸ i v dalších táborech. Soužití několika desítek lidí v jedné místnosti o velikosti školní třídy, mužů, žen a dětí pohromadě nebo oddělené ubytování pro ženy a muže – včetně rozdělení rodin. (Otázkou zůstává, který způsob sdílení jedné místnosti byl přijatelnější.) Ke všem špatným sociálním a hygienickým podmínkám, jež zde vládly, přibývaly další problémy, se kterými lidé, utíkající před rudým terorem za svobodu, nepočítali – nedostatek pracovních možností, nečinnost a nuda či neshody s čerstvě odsunutými Sudety.

⁷⁵ Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

⁷⁶ Rozhovor s Milanem Vítkem, Toronto, 3.9. 2006.

⁷⁷ Rozhovor s Bohumilem Moravcem, Toronto, 1.9. 2006.

⁷⁸ Displaced Person, status, kterým byli označováni uprchlíci. Tento termín se prvně rozšířil během 2. světové války. Šlo o civilisty, kteří se nacházeli vně státních hranic své země, a to především kvůli válečnému konfliktu, resp. politicky a životně nesvobodným podmínkám panujícím v jejich domovském státě. DP^s byli nazýváni i čeští a slovenští uprchlíci v utečeneckých táborech v Německu, Rakousku a Itálii.

Postupem času se Německo pomalu vzpamatovávalo z otřesu, který jej zbořil do základů, a tak se lepšila i situace uprchlíků v utečeneckých táborech. Zářným příkladem zlepšení poměrů v lágrech se stalo město Ludwigsburg, kam se česká komunita asi nejvíce koncentrovala. Byly zde založeny hned tři tábory (Krabbenloch, Arsenal a Jägerhof), které se proslavily několika významnými aktivitami právě Čechoslováků. V ludwigsburském Arsenalkaserne, které se začátkem roku 1949 stalo samostatným táborem československých studentů v rámci IRO⁷⁹, vznikly totiž tzv. Masarykovy koleje, kde probíhaly přednášky profesorů, kteří museli opustit svou vlast. Studenti této exilové univerzity, jejímž rektorem byl prof. Vladimír Brdlík⁸⁰, si vedli i indexy, které by později v nové zemi mohly posloužit jako doklad o studiu, jenž si mnozí z Československa neodnesli.

3.2.3 Sokolská myšlenka v exilu

„Když českoslovenští sokolové prchali z milované vlasti, aby unikli násilí zavládnuvšímu doma, přinášeli si do emigrace v srdci sílu tvořenou ideály Tyršovými, jak byly náplní našeho sokolstva. A tato síla dala vzniknouti jednotám v exilu, jednotám, které ukázaly, za jak těžkých podmínek, za jakých svízeli a strastí, bez prostředků, tělocvičen a nářadí, jen s láskou v srdci lze vykonat i skoro nemožné.“

(Dr. Ludvík Urban)⁸¹

Další významnou činností, díky které se Čechoslováci v Německu proslavili, se stal pro ně tak charakteristický Sokol. U zrodu myšlenky obnovit sokolskou aktivitu stál sám Jan Waldauf, který byl po třech týdnech pobytu v nesnesitelném Regensburgu přemístěn do vojenského tábora Krabbenloch v Ludwigsburgu. Již od začátku září 1948 se zde scházel se skupinkou mladých sokolů, kterým v táboře chyběla jakákoliv činnost a pohyb, jež pro ně znamenaly smysl života. Podnikali tedy na táborovém prostranství různé sportovní aktivity, včetně procvičování sletových prostných, a snažili se získat další příznivce pro vytvoření improvizované sokolské jednoty. Tato snaha byla nakonec úspěšná, a tak na schůzce s Janem Waldaufem, J. Satranem, Ferdinandem Víškem a Dagmar Mrkosovou v čele konané 23. září 1948 se podařilo dohodnout ustavení Sokola 26. září se zahájením pravidelného cvičení dvakrát do týdne. A protože sklízela tato činnost úspěch, vznikla 24. října 1948 na svolané řádné ustavující valné hromadě první sokolská exilová jednota v Německu⁸², která se společně s italským Sokolem Bagnoli⁸³ stala inspirací pro sokoly-utečence v ostatních uprchlických táborech a impulsem k zakládání dalších nových sokolských jednot v exilu.

„Já bych řekl, že to byla téměř unikátní situace a věc, která je i v Sokole ojedinělá. Do těch táborů totiž přicházelo najednou spoustu lidí a mezi nimi hodně sokolů, zejména pak po tom sletu. Když jsme tedy přišli do těch táborů, tak jsme se pochopitelně neznali. Přišli mladí,

⁷⁹ Kopalová, M., Reakce československých studentů na únor 1948 jejich činnost v exilu, in: Neviditelné oběti komunismu v zemi javorů (eds. J. Hodboď, V. Ulvr, J. Goll), Liberec 2006, str. 73.

⁸⁰ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 292.

⁸¹ Těmito slovy uvedl dr. Ludvík Urban kroniku Sokolské župy v exilu Dr. Edvarda Beneše. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 320.

⁸² Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 297. Viz. obrázková příloha č. 6-9.

⁸³ První sokolská jednota v exilu vůbec, založena 22. září 1948 v táboře v italském Bagnoli, které spadalo pod správu IRO. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 279. Viz. obrázková příloha č. 23.

staří, celé rodiny a tak dále. Ale poté, co jsme se tak trochu poznali a věděli, kdo je sokol, řekli jsme si, proč bychom si občas někdy nezacvičili, třeba nějakou rozcvičku. A hned na to jsme si uvědomili, že můžeme vlastně založit hned sokolskou jednotu. Stejně to vypadalo, že tam nějaký čas zůstaneme. Obešli jsme řadu lidí, to už se dělo někdy v červenci, a v srpnu jsme už měli asi třicet, čtyřicet sokolů.

V těch táborech navíc nebylo co dělat. O zaměstnání nemohla být řeč... I když nemůžu to zase říct tak úplně, například v jednom ludwigsburgském táboře, v Arsenalkaserne, vznikla univerzita. Ale v tom našem táboře jsme měli také různé přednášky. Takže něco se dělat dalo, ale v podstatě to byl dost nudný život. Zařízení táborů bylo velmi ubohé, strava taky a člověk celý den jenom přemýšlel, co má dělat. Tak jsme si řekli: „Uděláme si Sokol.“

V říjnu jsme tedy založili sokolskou jednotu, první v Německu. Měsíc předtím už byla založena jedna v Itálii – totiž přes tisíc uprchlíků z Německa bylo posláno do Itálie a tam ve městě Bagnoli byla v září 1948 založena první sokolská jednotka v exilu vůbec. My jsme byli druhá jednotka v exilu a nakonec to dospělo k tomu, že v uprchlických táborech v Německu bylo založeno celkem sedmnáct sokolských jednot⁸⁴ a v Itálii devět⁸⁵. A v roce 1949 v březnu jsme ustavili sokolskou župu, jmenovalo se to Sokolská župa v exilu Dr. Edvarda Beneše, zase na takový protest...“

(Jan Waldauf)⁸⁶

Sokolská župa v exilu dr. Edvarda Beneše⁸⁷ byla založena při ustavující schůzi zástupců sokolských jednot v Německu, konané 5. března 1949 na podnět starosty dr. Hřebíka⁸⁸. V té době existovalo již třináct sokolských jednot v exilu⁸⁹, které byly pod touto exilovou župou sdruženy. Postupem času se v utečeneckých táborech podařilo ustanovit celkem 26 sokolských jednot v exilu⁹⁰, ale vzhledem k nestabilitě uprchlických táborů z důvodu odlivu uprchlíků do míst emigrace, jejich rušení a přesouvání na jiné místo byla aktivita jednotlivých sokolských jednot rozdílná a nejistá. Některé trvaly pouze pár týdnů, jiné však i několik let. Nejdéle existovala sokolská jednotka v německém městě Valka u Norimberka, která po čtyřech letech působení ukončila svou činnost 15. března 1954.⁹¹

I přes své finanční problémy a nedostatek prostor i náradí, které si sokolové museli často sami improvizovaně zařídit a vyrobit, měla sokolská činnost poměrně bohatý program. Kromě pravidelného cvičení pořádaly jednoty různé podniky a závody, dokonce se sokolové činili i v kultuře – nezapomněli na oslavy československých svátků, organizovali recitační besídky i divadlo.

⁸⁴ Ve městech Babenhausen, Braunschweig, Dornstadt, Eichstätt, Friedland, Hannover-Buchholz, Lechfeld, Lindau-Zech, Ludwigsburg I. – Krabbenloch, Ludwigsburg II. – Arsenal, Ludwigsburg III. – Jägerhof, Murnau, Pforzheim, Traunstein, Ulm, Valka a Wegscheide + pobočka sokolské jednoty v Ulmu Schweinfurt. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 292-311.

⁸⁵ Ve městech Bagnoli, Fermo, Grugliasco, Jessi, Pagani, Salerno, San Antonio, Senigallia a Villa Alba. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 284-290.

⁸⁶ Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5. 9. 2006.

⁸⁷ Viz. obrázková příloha č. 11-15.

⁸⁸ Viz. pozn. č. 47.

⁸⁹ Čtyři v Německu (Murnau, Ludwigsburg – Krabbenloch, Arsenal, Jägerhof) a osm v Itálii (Bagnoli, Pagani, Villa Alba, Salerno, San Antonio, Grugliasco, Jessi a Fermo). In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 320. Viz. obrázková příloha č. 16-22.

⁹⁰ Viz. pozn. č. 84 a 85; viz. výše v rozhovoru s Janem Waldaufem.

⁹¹ Ze sokolského světa, Sokol v zahraničí, roč. IV., č. 2, str. 28; Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 279-280.

„V těch sokolských jednotách se celkem vykazovala obdivuhodná činnost. Já například jsem tam vedl žactvo, měli jsme tedy cvičení žáků a dělali vycházky s nimi. Samozřejmě tělocvična nebyla, ale byla tam jídelna, kde se daly stoly na stranu a už jsme ji měli. Ze slavníku jsme si vyrobili provizorní žíněnky a tak dále. Časem jsme se domluvili s německými turnery, že nám dali nějaká stará bradla, vyřazená, tak jsme tam měli dokonce nářadí. Samozřejmě úbory, ty byly nouzové, nevěděli jsme, v čem budeme vystupovat, potom se našly nějaké pytle od mouky – doslova teda, to nepřeháním, sokolky nám z toho ušily ty trenýrky a tak jsme takhle vystupovali...

Dělali jsme besídky, i divadlo se tam hrálo, také loutkové divadlo pro děti, to vše tam organizoval Sokol. Různé oslavy se tam dělaly, státních svátků a podobně, recitační večery a odpoledne, takže i po kulturní stránce to tam Sokol oživil. Vydávaly se noviny, Sokolské listy se to jmenovalo. Vycházely od března 1949 myslím až asi do konce roku 1950.⁹² Měli jsme dvoutýdenní cvičitelské školy, například, kde se vyučoval tělocvik pro vedoucí...

V září 1949 se konal velký župní slet⁹³, kde cvičilo 300 cvičenců najednou! Tam se sjeli tenkrát uprchlíci z několika sokolských jednot. Pořádali jsme také závody v lehké atletice. A v březnu 1949⁹⁴ jsme měli v Ludwigsburgu velkou tělocvičnou akademii. Byla velice pěkná, za účasti několika set diváků, pět set, přibližně. Přítomni byli dokonce i velvyslanec Číny, tehdy ještě nekomunistické (to bylo na začátku roku 1949), a nějaký norský ministr...⁹⁵

Do toho Sokola se zapojilo přes dva tisíce lidí. Samozřejmě někteří pobýli jen krátkou dobu, než emigrovali nebo byli přeloženi do jiného tábora. Přes dva tisíce lidí! Bylo to úžasné, svým způsobem i já, když o tom přemýšlím, tak se dost divím, co všechno se nám podařilo.

Takže jsme měli tedy takovou zajímavou činnost a já bych řekl, že na ty nuzné poměry, které tam byly, to byla obdivuhodná činnost. Byli jsme nakonec také oceněni, například Vojtěch Beneš, bývalý senátor a bratr prezidenta Edvarda Beneše, prohlásil ve své řeči ve Washingtonu v 50.⁹⁶ roce: „Nebýt Sokola, kdo ví, jak by ten třetí exil byl vypadal.“ V těch táborech totiž byly různé příležitosti ke vzniku nepokojů a podobně, které nebyly zrovna hezké. Ale tím, že tam byla sokolská činnost, tak se hodně té energie vybiló jiným způsobem.“

(Jan Waldauf)⁹⁷

⁹² První číslo vyšlo 25. června 1949, poslední, 12. číslo, 12. listopadu 1950; redaktorem Vojta Nevlud-Duben, později Miroslav Volný. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 321.

⁹³ 24. září 1949, největší a nejvýznamnější podnik československého exilového sokolstva. Den poté, 25. září, slet pokračoval závody v lehké atletice. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 323. Viz. obrázková příloha č. 11.

⁹⁴ Přesněji 22. ledna 1949. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 298.

⁹⁵ Veřejná tělocvičná akademie, vůbec první veřejné vystoupení Sokola v exilu, se konala 22. ledna 1949 ve velkém sále polského tábora Luitpoldkaserne za přítomnosti více než pěti set diváků včetně zástupců města Ludwigsburg, představitelů americké okupační správy, Mezinárodní organizace IRO, členů Norské náborové mise prof. Dirckink-Holmfelda z Dánska, čínského konzula ze Stuttgartu a dalších. Úspěch této akce se stal podnětem k založení sokolských jednot ve zbylých dvou ludwigsburských táborech Arsenal a Jägerhof, které byly poté společně s jednotou Krabbenloch základem k vytvoření Sokolské župy v exilu dr. Edvarda Beneše. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 298. Viz. obrázková příloha č. 10.

⁹⁶ Přesněji v 51. roce, viz. pozn. č. 98.

⁹⁷ Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5. 9. 2006; rozhovor s Janem Waldaufem, Okno-profilý 1991, z osobního archivu Josefa Čermáka.

„Tyršovo sokolstvo v třetím národním exilu přispělo skvěle k udržení mravní výše našich lidí v československých uprchlických táborech. Nevím, jak by to bylo dopadlo, nebýt tohoto tvůrčího sokolského hnutí! (...) Je překrásným mravním slibem do budoucnosti, je naší nadějí, naší národní hrdostí v dobách strašné katastrofy.“

(Vojtěch Beneš)⁹⁸

---

⁹⁸ Z projevu Vojtěcha Beneše dne 14. ledna 1951 ve Washingtoně, D. C. In.: Vojta Beneš o Sokolstvu v Exilu, Sokol v exilu, roč. I., č. 2, str. 15.

4 Jan Waldauf a Sokol v zahraničí

Exilový odboj sehrával velkou roli vždy, ať již při formování československé samostatnosti během druhé poloviny desátých let minulého století, při krutých činech Adolfa Hitlera, či za komunistické éry. Tolik silný byl však i díky sokolským jednotám, jež byly po vzniku Sokola u nás v Čechách založeny v zahraničí. Ty byly vždy připraveny podpořit zahraniční a exilový odboj a svými financemi a dary tvořily jeho hmotný základ. Sokolská myšlenka a vlastnosti dané sokolskou výchovou daly tomuto odboji (zejména legiím bojujícím za samostatnost své vlasti během první světové války) mravní a ideový základ⁹⁹ a zároveň prakticky připravovaly podmínky pro pozdější emigraci.¹⁰⁰ Zahraniční Sokol byl pro československé emigranty velkou pomocí v jejich nelehkých životních situacích.

4.1 Sokol za českými (československými) hranicemi do roku 1948

Již v roce 1863 se uchytila myšlenka českého Sokola za hranicemi, a to v Lublani. Postupně se jí nechaly nadchnout i další slovanské národy a Sokol se tak rozšířil do oblastí dnešního Polska, Slovinska, Chorvatska, Srbska, Bulharska, Ruska, Ukrajiny a i Lužice v Německu. Jednotlivé organizace sice fungovaly podle vzoru českého sokolství¹⁰¹, jejich členy byli však pouze obyvatelé daného státu (nikoli Češi), a tak se tedy jednoty vyvíjely a svou činnost řídily nezávisle na českém Sokolu, pouze s jeho občasnou spoluprací. Až v roce 1908 byl ustaven Svaz slovanského Sokolstva¹⁰², který sdružoval české, jihoslovenské, polské, ruské a bulharské sokolstvo.

První českou sokolskou jednotou mimo historické hranice Čech se stal Vídeňský Sokol, jenž vznikl v březnu 1867 a po dobu 21 let byl jedinou českou jednotou Sokola v Rakousku. Do roku 1910 bylo založeno celkem 15 sokolských jednot, které byly sdruženy pod Sokolskou župou Rakouskou¹⁰³. Zakládání jednot se však díky českým přistěhovalcům rozšířilo i do dalších evropských a zaoceánských zemí: Švýcarska (Curych 1867), Německa (Drážďany 1889), Polska (Kvasilov 1892), Francie (Paříž 1892), Maďarska (Budapešť 1896), Anglie (Londýn 1903), Dánska (Kodaň 1910), Argentiny (Buenos Aires 1908) a Kanady (Michel 1911). Jejich sdružení pod Sokolskou župu Zahraniční, která se stala členskou župou ČOS, se povedlo až po první světové válce v lednu 1921. Při jejím založení pod ní spadalo osm jednot, ale již v roce 1926 jich bylo osmnáct¹⁰⁴, neboť po první světové válce se

⁹⁹ Provazníková, M., Dr. Edvard Beneš – Sokol, Sokol v zahraničí, roč. I., č. 4, str. 3.

¹⁰⁰ Kratochvíl, J. a kol., Český a slovenský exil 20. století, Praha 2002, str. 98.

¹⁰¹ Otec Sokola dr. Miroslav Tyrš se zabýval myšlenkou spojení všeho slovanského sokolstva, jehož pojítkem by mohla být právě sokolská vzájemnost, a tak čeští sokolové pomáhali svým slovanským bratrům v tělocvičné výchově a pořádali své slety za účasti jednot v zahraničí. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 106.

¹⁰² Svaz slovanského sokolstva byl rozpuštěn za první i druhé světové války (1915, 1941). V roce 1925 se podařilo tuto organizaci obnovit, ovšem zásahy komunistických režimů ve slovanských zemích po druhé světové válce její obnovu nedovolily. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 106.

¹⁰³ Založena v březnu 1894 pod názvem „Sokolská župa Dolnorakouská“ pro sdružení tehdejších pěti rakouských sokolských jednot. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 128.

¹⁰⁴ Devět německých jednot (Augsburg, Berlín, Drážďany, Hamburk, Lipsko, Mnichov, Mörs, Norimberk, Žitava), dvě bulharské (Gorna Orechovica, Sofia), dvě francouzské (Paříž, Le Quesnoy), švýcarský Curych, polský Kvasilov, anglický Londýn, brazilský Sao Paulo a argentinský Buenos Aires. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 141.

zakládání díky českým emigrantům rozšířilo do různých koutů světa¹⁰⁵. S příchodem nacismu a rozpuštěním Československé obce sokolské přestala existovat i její zahraniční župa, která tehdy sdružovala již 32 jednot s 3 400 příslušníky. Jednotlivé jednoty musely tedy během druhé světové války pracovat samostatně¹⁰⁶, ovšem s poválečnou obnovou Sokola v Československu začala znovu pracovat i Zahraniční župa, která postupně navazovala spojení s jednotami v různých zemích¹⁰⁷. Příliš dlouho však její poválečná existence netrvala; po komunistickém převratu v únoru 1948 skončila s rozpuštěním ČOS svou činností i Zahraniční župa.¹⁰⁸

Velký ohlas na vznik sokolské organizace se velmi brzy probudil též u slovanských emigrantů žijících v Americe. Čeští krajané zde již tři roky po vytvoření Sokola v Čechách ustavili v únoru 1865 sokolskou jednotu v St. Louis, ve státě Missouri.¹⁰⁹ Americké sokolství se vyvíjelo samostatně a v každé sokolské organizaci rozdílně¹¹⁰, největším orgánem se však nakonec stala Americká obec sokolská (AOS)¹¹¹, jež byla vytvořena teprve s příchodem první světové války 1. ledna 1917, a to sloučením „modrých a červených sokolů“¹¹².

4.2 Sokol v Kanadě

Na podzim roku 1911 se čeští přistěhovalci, havíři povětšinou z Krušnohoří, rozhodli zpříjemnit si svou práci v uhelných dolech na západě Kanady sokolským cvičením, a tak byl dne 22. října v obci Michel v Britské Kolumbii ustaven Sokol Krušnohorský¹¹³. Tento čin znamenal pro českou a slovenskou krajanskou komunitu důležitou změnu v jejich životě – Sokol Krušnohorský byl nejen první sokolskou jednotou v Kanadě, ale vůbec prvním českým spolkem, který rozdmýchal nový život krajanské komunity a stal se podnětem ke vzniku

¹⁰⁵ Po první světové válce a vzniku Československé republiky se Sokol dostal do Bulharska (Sofie 1921), Rumunska (Nadlac 1926), Belgie (Winterslag 1933), Brazílie (Sao Paulo 1926), Paraguaye (Asuncion 1937), Jižní Afriky (Durban 1928) a dokonce i do Indie (Batanager 1943). In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 141.

¹⁰⁶ V dubnu 1940 byla založena na přechodnou dobu války Zahraniční župa se sídlem v Paříži, která však měla spíše reprezentační funkci, zastupující Sokol rozpuštěný nacisty. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 144.

¹⁰⁷ Po válce součástí 14 jednot: Londýn a Tilbury v Anglii, Paříž ve Francii, Curych ve Švýcarsku, Batanagar v Indii, Batawa, Montreal, Toronto a Winnipeg v Kanadě, Buenos Aires, La Plata, Rosario a Villa Dominico v Argentině a Sao Paulo v Brazílii. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 147.

¹⁰⁸ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 140-147.

¹⁰⁹ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 117.

¹¹⁰ Organizace v USA sjednocující americké sokolské jednoty: Národní jednota sokolská (1878), Dělnický americký Sokol (1892), Sokolská župa Fügner-Tyršova (1897), Katolická jednota Sokol (1908), Sokol-Orel (1909); Slovenská tělocvičná jednota Sokol v USA (1896), Slovenská katolická tělocvičná jednota Sokol (1905); Sokol Polski – Amerykanski (Sokolstwo Polskie v Ameryce) (1887); Jugoslávská župa v Chicagu (1909); Srbský Sokol (1911); Slovinský Sokol (1912); Ruský Sokol v Americe (Amerikanskij Russkij Sokol Sojedinenija) (1910), Sokol ruských pravoslavných bratrstev v Americe (1921). Pokusy o ustavení Amerického svazu Slovanského sokolstva byly neúspěšné. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 117-119.

¹¹¹ Viz. obrázková příloha č. 24-26.

¹¹² „Modří sokolové“ patřili k Národní jednotě sokolské. Svou přezdívku si vysloužili díky krojům, které připomínaly uniformu vojáka Severní armády v občanské válce proti Jihu. Příslušníci sokolských jednot, kteří kritizovali toto „amerikanizování“ Sokola, založili Sokolskou župu Fügner-Tyršovou, jež se řídila příkladem sokolstva v českých zemích (červený kroj), proto byli nazýváni „červenými sokoly“. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 117.

¹¹³ Viz. obrázková příloha č. 27 a 28.

mnoha dalších sokolských jednot i jiných krajanských organizací. Krátce po jeho vzniku byla založena v blízkosti Michelu v obci Frank¹¹⁴ druhá jednota s názvem Sokol pod skalními vrchy. Vzhledem k podmínkám, jež tehdy na západě Kanady panovaly a k nimž patřilo řídké obydlení (Britská Kolumbie měla tehdy 400 tisíc obyvatel), nedostupnost k dalším civilizacím kvůli mohutným Skalistým horám a nezměrným vzdálenostem a soužití s indiánskými kmeny, jakožto téměř jedinými tamějšími obyvateli, vykazovaly tyto jednoty obdivuhodnou činnost. Oporou se jim stala americká Sokolská župa Fügner-Tyršova, v jejímž rámci vyvíjely své aktivity. Jejich příslušníci se za první světové války zapojili do válečného úsilí, od pořádání sbírek pro srbský Červený kříž či výzbroj pro kanadskou armádu až po dobrovolný vstup do kanadské armády. Ovšem ukončení války s sebou přineslo odliv českých (československých) krajanů z této oblasti do Ameriky či zpět do vlasti, k čemuž přispělo i uzavírání uhelných dolů, a tak činnost prvních průkopnických sokolských jednot v Kanadě začátkem třicátých let zanikla.¹¹⁵

Ale i přesto, že se vytvořil nezávislý československý stát, za jehož svobodu Čechoslováci bojovali a úspěšně svého cíle dosáhli, se v Kanadě ve dvacátých letech objevila určitá vlna československých emigrantů, kteří se usadili zejména na východě Kanady v provinciích Quebec a Ontario. A ti s sebou přinesli i základ pro nové sokolské jednoty, které východ Kanady zažil poprvé. Roku 1928 zde byla založena jednota v Montrealu¹¹⁶ v provincii Quebec, rok poté v hlavním městě provincie Manitoba ve Winnipegu¹¹⁷ a nedlouho na to se Sokol objevil také v jednom z tehdy největších měst, v Torontu¹¹⁸. Sokolská aktivita se na pár let objevila i v saskatchewanských oblastech Goldberg¹¹⁹ a Margo¹²⁰. Kvůli velkým vzdálenostem se jednotlivé jednoty vyvíjely samostatně, byly spojeny jen členstvím v Sokolské župě Zahraniční a jejím věstníkem Zahraniční Sokol, ve kterém se příslušníci jednot mohli dozvědět něco více o aktivitách svých bratrů-krajanů.¹²¹

Během druhé světové války sokolové aktivně podporovali československou exilovou vládu a její snahy o osvobození vlasti z rukou nacistů, v rámci svých veřejných vystoupení pořádali různé sbírky ve prospěch československé exilové vlády a československého zahraničního vojska, do kterého se někteří dokonce dobrovolně přihlásili, stejně jako do armády kanadské. Během této válečné doby emigrovaly do Kanady tzv. rodiny Baťovců, které ve svém obuvnickém městě Batawa¹²² založily na podzim roku 1940 sokolskou jednotu¹²³, jež se také aktivně účastnila podpory své vlasti, kterou byly nuceny opustit. Tato jednota pořádala na začátku července 1942 „Den Spojených národů“, kterého se účastnilo na

---

¹¹⁴ Dnešní provincie Alberta.

¹¹⁵ Z osobního archivu Jana Waldaufa: Waldauf, J., Sokol v Kanadě, str. 1; Waldauf, J., Založení Sokola v Kanadě, str. 1.

¹¹⁶ Viz. obrázková příloha č. 29.

¹¹⁷ Viz. obrázková příloha č. 30.

¹¹⁸ Viz. obrázková příloha č. 31.

¹¹⁹ Založena 1932, svou činnost vykonávala i přes velké a obtížné vzdálenosti, rozdělující jednotlivé členy. Postihla ji však hospodářská krize třicátých let, jejíž účinek vedl v roce 1940 k úplnému zániku jednoty. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 163.

¹²⁰ Založena 1913, první světovou válkou přerušena aktivita byla obnovena, také ji však poznamenala hospodářská krize třicátých let, kvůli které byla činnost v roce 1940 zastavena a kvůli které v následujícím roce zdejší Sokol zanikl. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 163.

¹²¹ Z osobního archivu Jana Waldaufa: Waldauf, J., Sokol v Kanadě, str. 2.

¹²² Baťovci emigrovali do Kanady v srpnu 1939, v provincii Ontario vystavěli Baťovy závody a založili novou obec, jíž pojmenovali Batawa. In: Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 162.

¹²³ Viz. obrázková příloha č. 32 a 33.

8 000 diváků a jenž zaujal i kanadský tisk, a tak se také stal jednou z nejvýznamnějších propagací československého osvobozovacího úsilí.¹²⁴

Po válce však díky odlivu mnoha Čechoslováků zpět do ČSR sokolská i krajanská činnost celkově ochabla. S příchodem zimy 1948 a tím i politického neklidu v Československu bylo ovšem nutné reagovat na události, jež se v rodné zemi kupily jedna přes druhou. Kvůli ignorování sokolských protestů v Kanadě proti odstranění některých hlavních sokolských představitelů ČOS se kanadské jednoty, podobně jako jejich sousední americké, rozhodly pro neúčast na XI. všesokolského sletu v červnu 1948, ale jejich krajanská činnost se tak opět probudila a sotva odpočatá po pomoci v boji s nacisty „vyhlásila válku“ proti nově přicházejícímu „rudému“ režimu.

4.3 Československý Sokol v exilu / zahraničí

Jednou z reakcí a zároveň i důsledků příchodu nového režimu bylo založení Československého Sokola v zahraničí. Bývalí představitelé ČOS dr. Antonín Hřebík, Marie Provazníková a dr. Juraj Slávik a další důležití činitelé Sokola museli Československo z existenčních důvodů opustit, nechtěli však nechat komunisty Sokol zcela zpolitizovat a vymýtit. Díky zakládání nových sokolských jednot v exilu nejen v Německu a Itálii, ale později například i v Austrálii, vznikla myšlenka je všechny sdružit pod jednu hlavičku a vytvořit tak novou organizaci, jež by jednoty v exilu podporovala a sjednotila. Tento impuls nabyl větší intenzity však až při náznacích postupného rozpadu Sokolské župy dr. Edvarda Beneše, jediné větší organizace sdružující exilový Sokol, jejíž jednoty postupně kvůli odlivu uprchlíků do emigrantských zemí zanikaly.

Návrh byl postupně Benešovou župou a členskými jednotami této organizace projednáván a nakonec úspěšně zrealizován na podzim roku 1950, kdy se v listopadu v New Yorku konala ustavující schůze Ústředí československého sokolstva v exilu. V jejím předsednictvu se objevily osobnosti, které byly vůdčími již v Československu¹²⁵, ale díky zastoupení Benešovy župy také nová jména, jež vynikala v sokolských exilových jednotách.

V lednu roku 1951 vyšlo první číslo nového časopisu Sokol v exilu, v němž bylo předsednictvem vydáno Provolání Ústředí čl. sokolstva v exilu. Skrze něj dalo všem sokolům v exilu a zahraničí na vědomí své cíle, a to udržování spojení se sokolským členstvem v exilu, úsilí zakládat nové jednoty v místech, kam ještě Sokol nepronikl, podávat informace o poměrech v Československu a tamější situaci Sokola či pomáhat československým uprchlíkům při jejich stěhování se do nových zemí. Především si však tato organizace vytyčila úkol „*spolupráce se všemi demokratickými Čechy a Slováky při úsilí o osvobození Československé republiky a návrat demokracie.*“¹²⁶ Díky tomuto časopisu se mohli všichni sokolové informovat o veškerém sokolském dění ve světě od Ameriky po Austrálii, kde byla tato podpora potřeba nejvíce, protože Sokol zde žádnou tradici neměl a první jednotu tu byla založena až československými uprchlíky, kteří sem z německých utečeneckých táborů emigrovali na konci čtyřicátých a začátku padesátých let¹²⁷.

¹²⁴ Z osobního archivu Jana Waldaufa: Waldauf, J., Sokol v Kanadě, str. 3.

¹²⁵ dr. Antonín Hřebík, Marie Provazníková a dr. Juraj Slávik.

¹²⁶ Provolání Ústředí československého sokolstva v exilu, Sokol v exilu, roč. I., č. 1, str. 6.

¹²⁷ Nejstarší sokolská jednotu v Austrálii byla založena ve jejím hlavním městě Canberra v lednu 1950. In: Ze sokolských jednot v exilu, Sokol v exilu, roč. I., č. 1, str. 16.

„Totiž taková organizace, jako byl Sokol v zahraničí, to nebylo lehké. My jsme měli jednoty v Austrálii, jednoty v Jižní Americe, v Argentíně, tady v Kanadě, jednoty v Evropě a samozřejmě s nějakými častými setkáváními se nedalo moc počítat. Konali jsme schůze dvakrát za rok, na jaře a na podzim, schůze výboru Ústředí Československého sokolstva v zahraničí. Dokud zde byli bratr Hřebík a sestra Provazníková, tak se ty schůze konaly v New Yorku, kam jsme dojížděli.

Mimo to jsme vystupovali do jisté míry i politicky. Totiž to bylo tak. Komunistům se samozřejmě nelíbilo, že v zahraničí vznikl Sokol. Nejen, že jsme ho udržovali stále při životě, ale měli jsme třeba i vysílání z rádia Free Europe a Hlasu Ameriky, přirozeně mluvili zejména bratr Hřebík a sestra Provazníková, taky Juraj Slávik sem tam něco měl, kde se sokolům doma připomínalo: ‚Ten Sokol pořád existuje. A zase bude existovat.‘ V to jsme samozřejmě pořád věřili, my nikdy nepochybovali o tom, že komunismus jednou padne a Sokol bude zase obnoven, v to jsme věřili pořád. I když nakonec jsme si říkali, že už se toho asi nedožijeme, ale možná naše děti nebo naši vnuci ano. V to jsme věřili pevně. Takže to se komunistům samozřejmě nelíbilo, tak pořádali různé akce, jak by tu naši činnost znemožnili. Ovšem příliš velký úspěch neměli a v roce 1957 potom založili vlastní spolek pro zahraniční Sokol, jehož účelem bylo snažit se získat ty zahraniční jednoty a dostat je do tělovýchovy komunistické. Nepodařilo se jim to v žádném případě, jedině ve Vídni získali dvě jednoty. Byla to ta Vídeň 5 a Vídeň 10, které už dřív udržovaly s Prahou styk podle mého názoru až moc.“

(Jan Waldauf)¹²⁸

Během roku 1951 však sokolská činnost v německých táborech kvůli odlivu jejich obyvatel utichala, jedinou přežívající jednotou byl už pouze Sokol Valka u Norimberka. Navíc ostatní jednoty, sdružené pod Sokolem v exilu, se začaly svou činností podobat těm, jež byly členy bývalé svobodné Zahraniční župy ČOS, a tak bylo za souhlasu většiny sokolských složek¹²⁹ ve světě usneseno vytvořit novou společnou organizaci, jež by sokolský svět sdružovala a jeho jednotlivé vzdálené kouty sblížila. A tak bylo na schůzi Ústředí čsl. Sokolstva v exilu v lednu 1952 jednomyslně založeno Ústředí čsl. Sokolstva v zahraničí, jež pokračovalo ve stejné činnosti jako její předchůdkyně, pozměnila však jméno svého časopisu na Československý Sokol v zahraničí.¹³⁰

4.4 Jan Waldauf v Kanadě

Vraťme se však o pár let zpět, do Ludwigsburgu, kde Jan Waldauf strávil osm měsíců čekáním na povolení k emigraci. Jako všichni žadatelé, již chtěli, aby je Kanada přijala, musel projít přijímacím procesem, během kterého byl vyšetřen, zda se hodí na práci do lesů, na farmy či jako dělník do dolů. Díky cvičení s místním Sokolem a mozolům z cvičení na náradí byl přijat bez obtíží, a tak se Jan v dubnu 1949 vypravil přes oceán do nové země, která se mu měla stát druhým domovem. Ne však zadarmo. Čekalo jej splnění ročního kontraktu práce na

¹²⁸ Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

¹²⁹ Výjimku tvořilo americké sokolstvo, které bylo vždy samostatné. Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

¹³⁰ Sokolstvo v exilu a zahraničí, Československý Sokol v zahraničí, roč. II., č. 1, str. 5-7.

farmě, čímž si měl odčinit náklady, které Kanada vydala na převoz a přijetí nového emigranta mezi své.

„Do Kanady jsem dojel 23. dubna 1949, přijeli jsme na lodi, kde nás bylo celkem kolem patnácti set, z toho 113 Čechů, jinak Litevci, Lotyši, Ukrajinci, ti, kteří byli v táborech hodně dlouho. Když jsme dorazili, přidělili nás na farmy. Já měl to štěstí, že jsem se dostal do rodiny Kanadana skotského původu. Samozřejmě, když jsem přijel, neuměl jsem vůbec anglicky, ale on na mě stále mluvil. Také měl dva syny, kteří ode mne nebyli věkově příliš daleko, takže jsme se skamarádili. Díky tomu jsem se poměrně brzy naučil dobře anglicky. Ti ostatní často přišli na farmu, kde ten farmář znal i nějakou jinou řeč, ať slovanskou nebo němčinu, takže se dorozumívali spíš tím jazykem, který jim byl bližší. Pak když přijeli do města, měli velký problém se anglicky naučit, tehdy neexistovaly nějaké školy. Sem člověk přijel a musel se o sebe postarat. V Kanadě tehdy nebylo nějaké pojištění s nezaměstnaností a podobně, prostě tu jsi a plav.“

(Jan Waldauf)¹³¹

Po splnění svého závazku se Jan rozhodl zakotvit v blízkém Torontu, kde již v průběhu své práce na farmě našel přátele a seznámil se s tamějším Sokolem, s jehož členy si dopisoval. A tak se po příchodu do Toronta ihned zapojil do sokolské činnosti. Z počátku se sice tato aktivita křížila s jeho prvním zaměstnáním skladníka, kde v noci nakládal ve skladišti do nákladních aut zboží, ale po roce a půl, kdy začal pracovat jako účetní pro velkoobchod s obuví, se již mohl Sokolu věnovat naplno.

„Cvičilo se jednou týdně a v sobotu se cvičilo žactvo, já jsem řadu let vedl to žactvo. Potom se samozřejmě hrál volejbal, sokolské družstvo například patřilo v té době k nejlepším v Kanadě. Hrál se tam stolní tenis a Max Marynko byl mistr Kanady několik let, taky člen Sokola. Potom se tu konaly letní tábory na Masaryktownu, které tam byly přes celé léto. Tam se taky pořádaly různé závody atletické, vystupovali jsme každý rok na Československém dni...“

(Jan Waldauf)¹³²

Kromě pravidelných tělovýchovných, společenských a kulturních akcí, jakými jsou například oslavy různých svátků a výročí, pořádal kanadský Sokol i mnoho dalších podniků. Každoročně se například konalo a dodnes se koná jarní setkání, kde sokolové mohou poměřit své síly v gymnastických závodech, nacvičit společná vystoupení, která se představují v létě na různých akcích, a nechybí ani taneční zábava, tzv. sokolský majáles. Dále Sokol v létě, kromě vystoupení, organizuje letní tábory pro mládež a letní hry, při kterých probíhají lehkooatletické závody. Podobné hry se konají také v zimě, jde ovšem o závody lyžařské.¹³³

---

¹³¹ Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

¹³² Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

¹³³ Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

4.4.1 Pořádání sokolských sletů v zahraničí

Sokolství se Janu Waldaufovi stalo smyslem celého života. Již v roce 1953 se mu podařilo obsadit funkci náčelníka Sokola Toronto¹³⁴, dále pak zde působil jako vzdělavatel a jednatel. Ve stejný rok proniknul i do vedení Kanadské župy, sdružující jednotlivé kanadské jednoty, kde zastával funkci náčelníka a později i starosty, pokladníka a redaktora časopisu Kanadský Sokol.

Díky všem svým zkušenostem s tělovýchovou, organizačním schopnostem i zásluhám, které Jan Waldauf Sokolu přinesl, se dostal až na vrchol sokolské kariéry – od roku 1957 působil v předsednictvu Ústředí čl. Sokola v zahraničí, kde se roku 1963 stal na třináct let jeho náčelníkem a kde byl tři roky po ukončení této funkce, tedy v roce 1979, zvolen starostou, jehož práci zastával do roku 1986. Pro vedení Ústředí nakonec pracoval Jan Waldauf až do roku 1995 a za těchto 38 let si vyzkoušel většinu možných sokolských funkcí – byl nejen náčelníkem a starostou celého sokolstva v zahraničí, ale i jeho matrikářem, vzdělavatelem a redaktorem časopisu Československý Sokol v zahraničí.¹³⁵

Při zastávání těchto funkcí mu náležela i organizace sokolských sletů, ať už v rámci Kanadské župy, či celého československého sokolstva v zahraničí. Tradice sokolských sletů (stejně jako sokolské ideje a celá organizace vůbec) nebyla zničena ani zákazem komunistů, ani následným pořádáním tzv. spartakiád. Již v prvních letech po komunistickém únorovém puči pořádaly samotné jednoty v německých, rakouských či italských táborech tradiční akce, která se již od prvních sletů, pořádaných ještě v 19. století, stala součástí sokolské existence. Proto se této tradice, i přes organizační překážky, ujaly také jednoty v zahraničí.

Ovšem prvním oficiálním sletem československého sokolstva po XI. všesokolském sletu v Praze roku 1948 a následném zákazu celého spolku se stal slet Sokolské župy Kanadské, o který se zasloužil Jan Waldauf jakožto náčelník Sokolské župy Kanadské a jenž se konal 5. července 1953 v krajanském středisku Masaryktown v Torontu.¹³⁶ Od té doby zažil Kanadský Sokol již jedenáct sletů¹³⁷, organizovaných v Montrealu či Torontu.

První slet pořádaný Ústředím čl. sokolstva v zahraničí proběhl v létě 1962 ve Vídni při příležitosti 100. výročí založení Sokola. Poté následovalo dalších šest sletů¹³⁸. Jejich většinu¹³⁹ řídil právě Jan Waldauf z pozice náčelníka či později starosty Ústředí. Tyto akce se přestaly pořádat s obnovením ČOS, s nímž se tradice sletů navrátila zpět do svého domova.

---

¹³⁴ Po rozdělení torontského Sokola v roce 1953 tuto funkci vykonával dále v jednotě Sokol Toronto II. od října 1953. Z korespondence s Janem Waldaufem, 10.1. 2009.

¹³⁵ Z korespondence s Janem Waldaufem, 10.1. 2009.

¹³⁶ Z osobního archivu Jana Waldaufa: Waldauf, J., Jedenáct sletů.

¹³⁷ Toronto 1953, Montreal 1955, Noranda 1960, Toronto 1962, Montreal 1967, Toronto 1980, Toronto 1984, Montreal 1988, Toronto 1992, Toronto 1995, Toronto 2004. Z osobního archivu Jana Waldaufa: Waldauf, J., Jedenáct sletů.

¹³⁸ Československý Sokol v zahraničí pořádal celkem sedm sletů: Vídeň 1962, Montreal 1967, Vídeň 1972, Curych 1976, Vídeň 1982, Curych 1986, Paříž 1990.

Internet: <http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/slety-v-zahranici-C344>.

¹³⁹ Jan Waldauf neřídil pouze dva slety, a to první a poslední v letech 1962 a 1990. Z korespondence s Janem Waldaufem, 10.1. 2009.

4.4.2 Zásluhy a úspěchy Jana Waldaufa

Kanadský Sokol se však nezabýval pouze svými aktivitami, ale sehrál velmi důležitou roli pro celou Kanadu – významně zde ovlivnil vývoj a rozvoj tělesné výchovy v Kanadě. Například již ke konci dvacátých let byl Rudolf Kočí, sokolský cvičitel a vynikající tělocvikář, požádán kanadskou organizací YMCA¹⁴⁰ o vypracování tělocvičné příručky, která se nakonec stala základem tělocvičného programu této organizace až do konce čtyřicátých let po celé Kanadě.¹⁴¹ A nebýt sokolského cvičení, závodů, vystoupení před kanadskou veřejností či sokolských cvičitelů znalců, trvalo by jistě ještě mnoho let, než by se v zemi javorů rozšířila sportovní disciplína, jež je základem sokolského cvičení. Gymnastika totiž neměla v Kanadě v 50. letech příliš velkou oporu, byla soustředěna pouze v tzv. Amatérské atletické unii Kanady (*Amateur Athletic Union of Canada, AAUC*)¹⁴² v gymnastickém odboru. A protože se sokolové v této disciplíně vyznali nejlépe ze všech Kanadčanů, ihned se do organizace zapojili.

A právě Jan Waldauf se stal jedním z hlavních činitelů tělocvičného odboru Amatérské unie v provincii Ontario, kterým se podařilo pozvednout kanadskou gymnastiku a osamostatnit ji. V roce 1955 využila provincie Ontario jeho vědomostí, zkušeností a zájmu o gymnastiku a zvolila ho vice-prezidentem středoontarijské pobočky Amatérské atletické unie. Jeho přičiněním byla vytvořena základna pro organizovaný tělocvik v provincii Ontario, jež vedla k založení Tělocvičné asociace provincie Ontario (*Ontario Gymnastic Association, OGA*) v roce 1968, kde zastával řadu funkcí, včetně té předsednické. Během jeho prezidentství přijala Asociace nové stanovy a byla inkorporována do celostátního svazu Kanadské tělocvičné federace (*Canadian Gymnastic Federation, CGF*) v provincii Ontario pod jménem Tělocvičná federace provincie Ontario (*Ontario Gymnastic Federation, OGF*). Roku 1971 se Janu Waldaufovi dokonce podařilo proniknout do předsednictva celostátní organizace CGF, kde byl do roku 1975 členem ředitelské rady, přičemž poslední dva roky zastával také předsednickou funkci *National Development Committee* této organizace.¹⁴³

„Například první stanovy (viz. výše), které jsme vypracovali pro Kanadskou tělocvičnou federaci, to jsou vlastně sokolské župní stanovy, které jsem přeložil do angličtiny. Teď už jsou samozřejmě pozměněné. Ale například i major Kasanda, sokol, ten se přihlásil dobrovolně do kanadské armády a pak postupoval, až ho dali do důstojnické školy, kde nakonec dostal hodnost majora a působil v kanadské armádě v tělovýchově. A jeho poslední funkce, a to dělal asi šest osm let, byl velitel Ústřední školy kanadské armády, teda celokanadské armády, pro tělesnou výchovu, rekreaci a sport. To byla obrovská funkce. Samozřejmě i obrovský vliv.

---

¹⁴⁰ Křesťanské sdružení mladých lidí (Young Men's Christian Association), založeno roku 1844 v Anglii obchodním příručím Georgem Williamsem, je nejstarší, největší a nejrozšířenější mládežnická organizace na světě, která usiluje o harmonický rozvoj člověka, jeho ducha, duše a těla. Je otevřena všem lidem bez rozdílu rasy, pohlaví, náboženského vyznání, sociálního postavení, fyzických i duševních schopností. Internet: <http://www.ymca.cz/>.

¹⁴¹ Z osobního archivu Jana Waldaufa: Waldauf, J., Sokol v Kanadě, str. 5. Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

¹⁴² Amateur Athletic Union of Canada (AAUC) vznikla roku 1907 spojením dvou konkurenčních tělovýchovných spolků a stala se průkopníkem organizované tělovýchovy v Kanadě.

¹⁴³ Čermák, J., Pocta Janu Waldaufovi - doživotní členství v *Gymnastic Ontario*, Satellite 1-416, roč. 17., č. 20, str. 4.

Do jisté míry jsem tu tělovýchovu možná ovlivnil já, protože v roce 1967 jsem byl jmenovaný do Poradního sboru kanadské vlády v Ottawě, který se věnoval amatérskému sportu a tělesné výchově. Tam jsem byl potom předsedou, když Kanada zavedla tzv. odznak zdatnosti, který existuje dodnes.¹⁴⁴ A taky hlavně tím, že jsme se zúčastnili závodů, se řada Kanadčanů začala zajímat o sport. To jsme propagovali, my jsme vystupovali na různých místech, nejenom na těch sokolských. A takových dobrých padesát let byl Sokol úhlavní gymnastickou organizací v Kanadě. Takže Sokol měl veliký vliv na Kanadu.“

(Jan Waldauf)¹⁴⁵

Koncem šedesátých a začátkem sedmdesátých let se tedy Sokol díky Janu Waldaufovi a jeho jmenování do Poradního sboru kanadské vlády pro tělesnou zdatnost a amatérský sport¹⁴⁶ projevil i v celostátním měřítku. Jeho aktivita v kanadské tělovýchově tím však zdaleka nekončí; v tomto období se stal i členem různých komisí, např. *Sports Committee Canadian National Exhibition, Canadian Gymnastic Seminars Committee* na York University či *Advisory Committee* na Seneca College. Dále se Janu Waldaufovi povedlo vyjednat se společností *Ontario Milk Marketing Board* sponzorskou úmluvu, dovolující Federaci organizovat velké mezinárodní gymnastické akce a Milk Meet závody v Maple Leaf Gardens v Torontě, kde se v roce 1974 účast 16000 diváků kvalifikovala jako Guinness World Record.¹⁴⁷

Jan Waldauf byl však aktivní i v jiných krajanských spolcích – například v torontské pobočce Československého sdružení v Kanadě (ČSSK¹⁴⁸), jehož členem se stal v roce 1950 a je jím dosud, zastával funkci pokladníka a v samotném ústředí této organizace pak zástupce generálního tajemníka a pokladníka. Angažoval se dokonce i v Radě svobodného Československa, v jehož zastupitelstvu působil od roku 1967 až do roku 1991.

Štěstí provázelo tohoto muže i v jiných sférách jeho života. Již v roce 1950, rok po svém příjezdu do Kanady, se Jan Waldauf seznámil se svou budoucí manželkou. A byl to právě Sokol, který se mu opět významně podepsal na jeho životě – Vlasta Tichopádová, zdejší starousedlice, jež do Kanady přišla ještě před válkou v roce 1939. V době, kdy Jan Waldauf dokončil svůj roční pracovní kontrakt a zamířil své kroky do Toronta, byla totiž náčelnicí tamního Sokola. Po osmiletém vztahu si Jan Vlastu vzal a v roce 1960 se jim narodila první dcera Eva. Mladší dcera Milena, narozená roku 1964, pokračuje v sokolské tradici rodiny – odstěhovala se do Texasu za svým mužem, který zastává funkci náčelníka

---

¹⁴⁴ Předseda pro výbor zavedení kanadského odznaku zdatnosti. Z osobního archivu Jana Waldaufa: Waldauf, J., Sokol v Kanadě, str. 6.

¹⁴⁵ Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

¹⁴⁶ National Advisory Council, jehož členem byl v letech 1967-1970. In: Čermák, J., Pocta Janu Waldaufovi - doživotní členství v *Gymnastic Ontario*, Satellite 1-416, roč. 17., č. 20, str. 4.

¹⁴⁷ Čermák, J., Pocta Janu Waldaufovi - doživotní členství v *Gymnastic Ontario*, Satellite 1-416, roč. 17., č. 20, str. 4.

¹⁴⁸ České a Slovenské sdružení v Kanadě (ČSSK) je konečný název krajanského spolku, jež je největší a nejznámější českou a slovenskou organizací v Kanadě a která zde sdružuje českou a slovenskou komunitu. Její vznik spadá ještě do (před)válečné doby, kdy se roku 1940 spojily Národní Aliance Slováků, Čechů a Podkarpatských Rusinů s montrealským Československým národním sdružením a vytvořily jednotnou organizaci s názvem Československá národní aliance v Kanadě. Ta se během války snažila materiálně podprovat osvobození Československa. Po únoru 1948 se tento spolek přejmenoval na Československé národní sdružení (ČSNS), a toto jméno platilo až do roku 1984, kdy se ČSNS přejmenovalo na Československé sdružení v Kanadě. Ani tento název však není konečný, přineslo ho až rozdělení Československa roku 1991, a tak se nyní organizace jmenuje České a Slovenské sdružení v Kanadě, ČSSK. In: Hodboď, J., Politické aspekty československého exilu v Kanadě 1948-1989, Bakalářská práce, UK FSV 2008, str. 20.

župy, a ona sama byla náčelnicí jednoty v texaském městě Fort Worth do té doby, než se jim narodil syn. Waldaufovi mají nyní troje vnoučata, a všechna se zapojují do sokolských aktivit Americké obce sokolské.¹⁴⁹

A ani pracovní kariéra nezaostává za Waldaufovými úspěchy v Sokole; v roce 1963 nastoupil u společnosti Dunnwoody & Company jako účetní a o dvanáct let později přestoupil k Mitsui & Co. (Canada) Ltd., kde se vypracoval až na pozici vice-prezidenta této společnosti.

---

¹⁴⁹ Z korespondence s Janem Waldaufem, 10.-11.1. 2009.

5 Po otevření bran

Po příjezdu do Kanady v roce 1949 se Janu Waldaufovi podařilo bez velkých problémů zapojit do tamější společnosti, hlavně díky možnosti naplňovat zde smysl svého života, jež mu poskytovala krajanská komunita a její činnosti. Úspěchy a štěstí ho provázely jak v práci, tak osobním životě, ale přece jen něco chybí Janu Waldaufovi celý život.

„Tady je můj domov v Kanadě, to je fakt, a už to bude pomalu šedesát let, ale vlastní zůstalo Československo. Pro mě je to pořád Československo. Ale pro nás bylo téměř nemožné jet do komunistického Československa. Tak si člověk potom už říká: ‚Asi už se tam nikdy nevrátím.‘ Bylo to člověku líto.“

(Jan Waldauf)¹⁵⁰

Ačkoliv všichni emigranti a exulanti svou vlast opustili, protože již nemohli souhlasit se situací, v níž se nacházela, většinou jim pocit pravého domova scházel. Nervózně sledovali každý malý otřes komunistického režimu, a přestože je s narůstajícím věkem opouštělo přesvědčení, že se moc komunistů dlouho na výsluní neudrží, neztratili touhu se ještě alespoň jednou do Československa podívat, když už ne se vrátit natrvalo.

Na sklonku roku 1989 se nakonec všichni dočkali – pro ně možná už nemožného – pádu komunismu „u nás doma“.

„A najednou přišel listopad 1989 a hranice se otevřely a člověk tam najednou mohl. Těžko se to dá popsat. Když člověk přejížděl ty hranice... A když se potom setkal s některými známými, spolužáky... To byla věc... To se prostě nedá dobře vysvětlit, to musí člověk prožít. To byly takové momenty, kdy si člověk řekne: ‚To je něco... To jsem už nečekal, to je ohromný dar mého života, že jsem se sem mohl vrátit, že se mohu podívat na místa, kde jsem chodil do školy, kde jsem cvičil, kde jsem vystupoval na sletu...‘ Když se tu konal v roce 1994 XII. všesokolský slet, to bylo na tom velkém stadionu na Strahově, a já tam stál v bráně borců a nastupoval znovu na to sletišť... Já to nemohu popsat. To bylo něco naprosto úžasného. Takže to byla pro nás obrovská odměna.“

(Jan Waldauf)¹⁵¹

Po otevření „bran“ jezdil Jan Waldauf do Čech nejméně jednou za rok, nyní však navštěvuje Českou republiku méně. Nemohl však chybět na XIV. všesokolském sletu v Praze pořádaném v létě 2006.

I přestože bude Jan Waldauf již brzy slavit své osmé kulaté narozeniny, stále se aktivně zapojuje do činnosti (nejen) krajanské komunity. Kromě členství v Sokole a ČSSK je Jan Waldauf dále členem Masarykova demokratického hnutí a v rámci Sokola působí jak ve vedení jednoty Sokol Toronto jako jednatel, tak i v předsednictvu Sokolské župy Kanadské, v níž má na starosti pokladnu a věstník s názvem Kanadský Sokol. Díky svým zkušenostem

¹⁵⁰ Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

¹⁵¹ Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006.

s Kanadským Sokolem a zájmu o jeho historii napsal Jan Waldauf o Sokole několik článků a prací. A roku 2007 se mu podařilo splnit si svůj sen a vydat knihu o historii celé organizace s názvem *Sokol – malé dějiny velké myšlenky*. Dílo, na jehož pokračování autor nyní pracuje, se zabývá Sokolem od jeho počátků až po činnost v exilu po Únoru 1948.

Díky své práci a aktivnímu zapojení do činnosti různých organizací získal Jan Waldauf mnoho ocenění. Například za svůj vliv v ČSSK obdržel Masarykovo vyznamenání a za přispění ontarijskému tělocviku byl v roce 1975 odměněn cenou „Syl Apps Special Achievement in Sport Award“. Dále získal tento sokol za svou výjimečnou práci pro Kanadskou tělocvičnou federaci (CGF) a její pobočku Ontario Gymnastic Federation (OGF) mimořádné vyznamenání – doživotní členství v této organizaci. A jeho skutky a zásluhy ocenil i bývalý prezident Václav Havel, jenž udělil Janu Waldaufovi v roce 2001 Medaili Za zásluhy I. stupně, kterou obdrželi za zásluhy o stát také například Emil Zátopek či Miloš Forman¹⁵². A toto ocenění získal Jan Waldauf zcela zaslouženě, neboť jeho činnost byla a je opravdu výjimečná.

---

¹⁵² Tyto medaile uděluje prezident republiky osobám, které se zasloužily o stát nebo územní samosprávný celek v oblasti hospodářské, vědy, techniky, kultury, umění, sportu, výchovy a školství, obrany, bezpečnosti státu a občanů. Internet: http://www.crdm.cz/download/medaile_za_zasluhy.pdf.

Závěr

Cílem práce bylo informovat veřejnost o nepříliš zmapovaných oblastech našich dějin, a to o činnostech Sokola v zahraničí v průběhu komunistické éry a osudu jednoho z významných exulantů a emigrantů z roku 1948 Jana Waldaufa. Práce je založena na výzkumu v Kanadě, jenž probíhal zejména pomocí metody oral history, kdy byli zpovídáni samotní pamětníci událostí roku 1948, uprchlíci a nynější emigranti v Kanadě. Kromě sekundární literatury jsou tedy v práci využity materiály z osobních archivů emigrantů, především Jana Waldaufa. Práce je také opřena o korespondenci s Janem Waldaufem i dalšími emigranty v Kanadě. Z informací zpracovaných v této práci vyplývá následující závěr:

Sokol byl po dlouhou dobu velmi důležitou částí českých a československých dějin, ačkoliv si to mnoho lidí dnes neuvědomuje. Díky sokolům se upevňovala myšlenka národa, právě oni tvořili velkou část československých zahraničních legií za první světové války a díky nim se v nově vzniklém státě udržel pořádek. Tato organizace měla vliv na výchovu dětí, sokolská cvičení a další podniky poskytovaly zábavu mladým i starým, stmelovaly nejen rodiny, ale i celý národ. Celosvětově známé sokolské slety demonstrovaly již za Rakouska-Uherska národní hrdost Čechů a později se staly symbolem demokratického Československa. V temných dobách našich dějin sokolové tvrdě bojovali za svou vlast, ať již úspěšně či ne, a byli ochotni pro svou zem obětovat i svůj život.

Velmi významná byla také činnost Sokola v zahraničí, která nejen udržovala mravní a vlastenecké hodnoty, ale také poskytovala materiální a finanční pomoc těm, kteří ji v dobách, kdy se naše země potýkala s nesvobodnými režimy, potřebovali nejvíce. Sokol v exilu a zahraničí se vždy podílel na aktivitách spojených s osvobozením Československa a pomáhal nově příchozím emigrantům se začleněním do společnosti v cizí zemi. Díky svým aktivitám se Sokolu povedlo se v zahraničí zviditelnit a částečně i některé země ovlivnit, jako se to povedlo Kanadskému Sokolu a Janu Waldaufovi.

Pro mě již po zmapování této problematiky není Sokol pouhou organizací, ve které se cvičí a propaguje heslo „ve zdravém těle zdravý duch“. Vděčím za to „*nesporně nejvýznamnějšímu žijícímu představiteli Sokola nejen v Kanadě, ale pravděpodobně vůbec*“¹⁵³ – Janu Waldaufovi. Tento člověk představuje úžasný vzor čestného člověka, který se ke svému osudu exulanta postavil čelem a k němuž cítím velkou úctu a obdiv.

Doufám, že díky Janu Waldaufovi a jeho životnímu příběhu nahlédli čtenáři do bílého místa našich dějin, kterým jsou osudy exulantů z roku 1948, a že se díky této práci otevřel veřejnosti (a především mladým lidem) nový pohled na jednu z nejvýznamnějších organizací v dějinách Čech.

---

¹⁵³ Čermák, J., Pocta Janu Waldaufovi - doživotní členství v *Gymnastic Ontario*, Satellite 1-416, roč. 17., č. 20, str. 4.

Zdroje a literatura

Literatura

- Čapka, F., a kol., Dějiny zemí Koruny české v datech, Praha 1999
- Čermák, J., It all began with Prince Rupert, Luhačovice 2003
- Hodboď, J., Politické aspekty československého exilu v Kanadě 1948-1989, Bakalářská práce, UK FSV 2008
- Kocourek, M., Dějiny Sokola Londýn a začátky české obce v Anglii, Praha 1990
- Kozáková, Z., Praha, pohyb, Sokol, Praha 1998
- Kozáková, Z., Sokolské slety 1882 – 1948, Praha 1994
- Kratochvíl, J. a kol., Český a slovenský exil 20. století, Praha 2002
- Müller, H., a kol., Dějiny Německa, Praha 1995
- Sborník studentských prací Gymnázia F. X. Šaldy, Neviditelné oběti komunismu v zemi javorů (eds. J. Hodboď, V. Ulvr, J. Goll), Liberec 2006
- Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007

Prameny

- Časopis Československého Sokola v exilu
- Časopis Československého Sokola v zahraničí
- Filmová knihovna, KRÁTKÝ FILM PRAHA, a.s.
- Korespondence s Janem Waldaufem
- Rozhovor s Dagmar Štaflou, Toronto, 31.8. 2006
- Rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto, 5.9. 2006
- Rozhovor s Janem Waldaufem, Okno – profily 1991, z osobního archivu Josefa Čermáka
- Rozhovor s Josefem Čermákem, Toronto, 1.9. 2006
- Rozhovor s Milanem Vítkem, Toronto, 3.9. 2006
- Rozhovor s Radmilou Locherovou, Toronto, 6.9. 2006
- Waldauf, J., Jedenáct sletů, z osobního archivu Jana Waldaufa
- Waldauf, J., Sokol v Kanadě, z osobního archivu Jana Waldaufa
- Waldauf, J., Založení Sokola v Kanadě, z osobního archivu Jana Waldaufa

Periodika

- Časopis Československého Sokola v exilu
- Časopis Československého Sokola v zahraničí
- Satellite 1-416
- Věstník Sokola Sydney

Internet

- <http://www.crdm.cz/>
- <http://www.sokol.ch/>
- <http://www.sokol-cos.cz/>
- <http://www.ymca.cz/>

Seznam zkratek

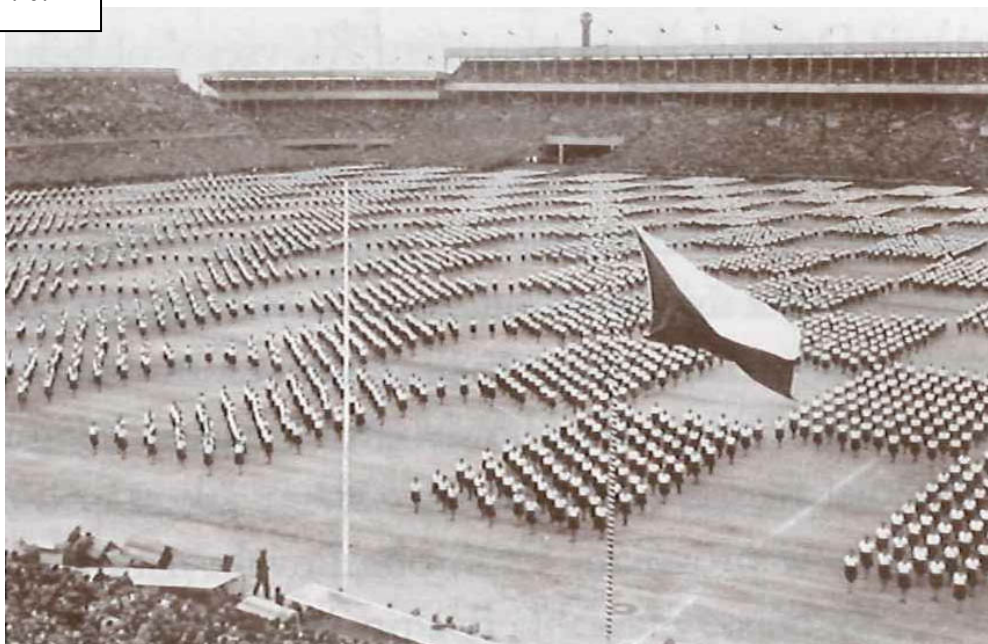
AAUC	Amatérská atletická unie Kanady (<i>Amateur Athletic Union of Canada</i>)
AOS	Americká obec sokolská
CGF	Kanadská tělocvičná federace (<i>Canadian Gymnastic Federation</i>)
CIC	Vojenská kontrarozvědka USA (<i>Counter Intelligent Corp</i>)
ČOS	Česká (Československá) obec sokolská
čsl.	československý
ČSR	Československá republika
ČSSK	České a Slovenské sdružení v Kanadě, dříve Československé sdružení v Kanadě
DPs	status uprchlíka (<i>Displaced Person</i>)
dr.	doktor
DSO	Dobrovolná sportovní organizace
DTJ	Dělnická tělocvičná jednota
IRO	Mezinárodní organizace pro uprchlíky (<i>International Refugee Organization</i>)
KSČ	Komunistická strana Československa
ml.	mladší, junior
NSDAP	Národně socialistická německá dělnická strana (<i>Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei</i>)
OGA	Tělocvičná asociace provincie Ontario (<i>Ontario Gymnastic Association</i>)
OGF	Tělocvičná federace provincie Ontario (<i>Ontario Gymnastic Federation</i>)
st.	starší, senior

StB	Státní bezpečnost
TVS	tělesná výchova a sport
YMCA	Křesťanské sdružení mladých lidí (<i>Young Men's Christian Association</i>)

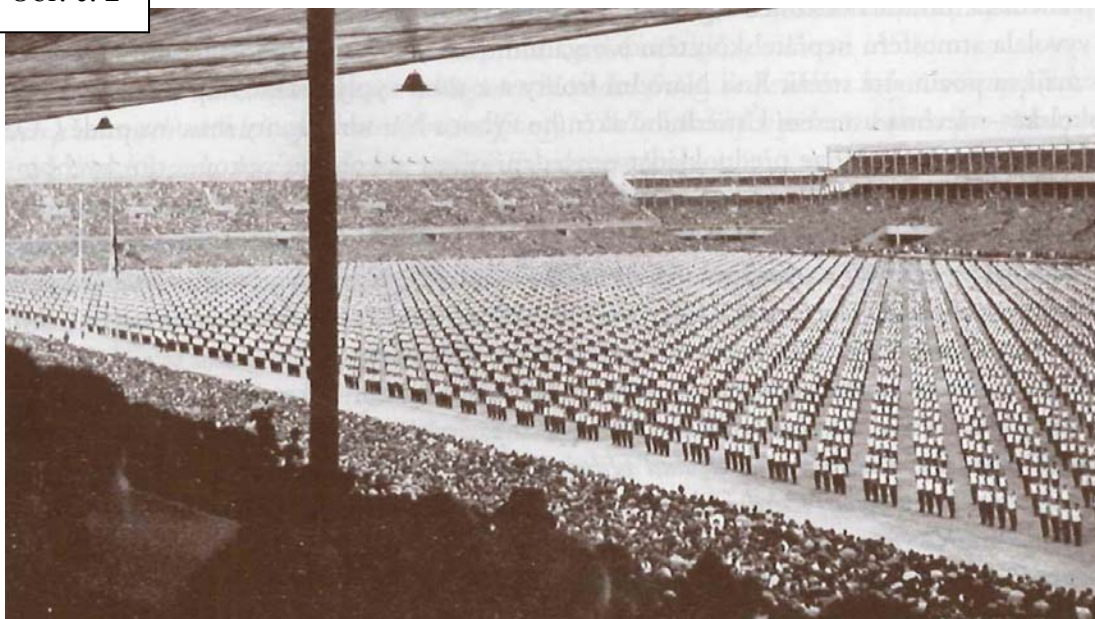
Seznam příloh

Obrázek č. 1 a 2 - XI. všesokolský slet 1948¹⁵⁴

Obr. č. 1

Obr. č. 2

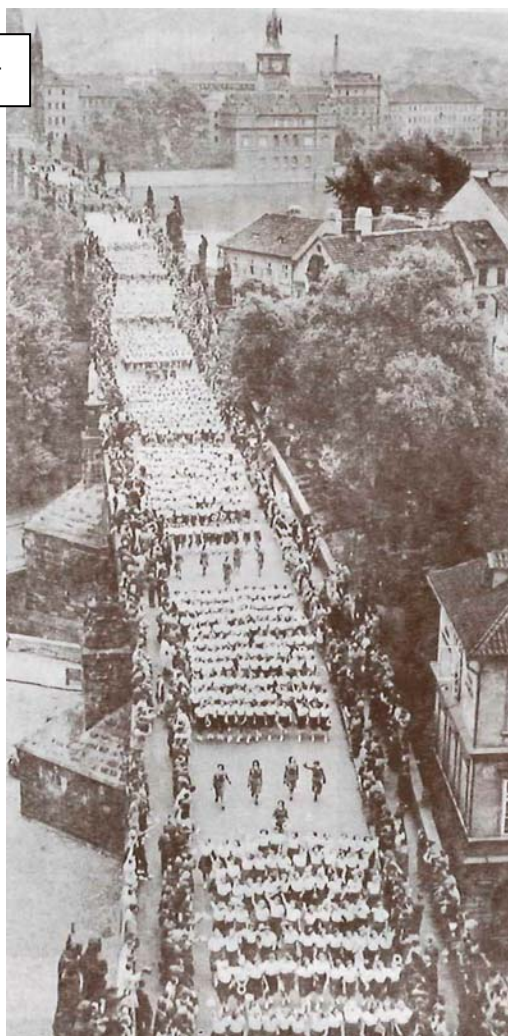
¹⁵⁴ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 249.

Obr. č. 3

Obrázek č. 3
Dorostenky na XI. všesokolském sletu 1948¹⁵⁵

Obr. č. 4

Obrázek č. 4 a 5
Sletový průvod 1948¹⁵⁶

Obr. č. 5

¹⁵⁵ Kozáková, Z., Sokolské slety 1882 – 1948, Praha 1994, str. 42.

¹⁵⁶ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 248.

Obrázek č. 6

Sokol Ludwigsburg-Krabbenloch, Jan Waldauf nejvíce vpravo¹⁵⁷

Obr. č. 6

Obrázek č. 7-9

Sokol Ludwigsburg-Krabbenloch¹⁵⁸

Obr. č. 7

Obr. č. 8

Obr. č. 9

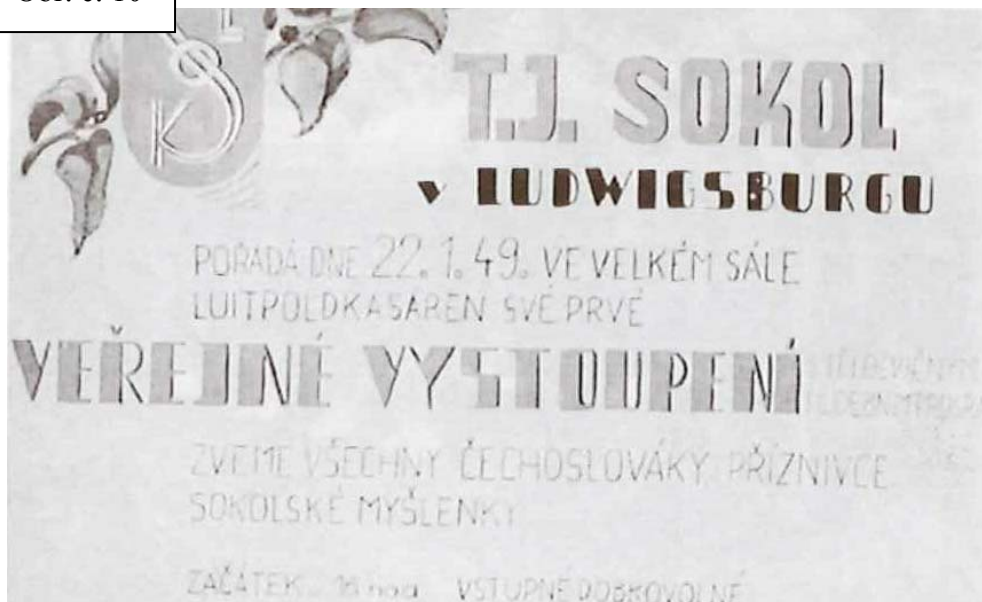
¹⁵⁷ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 314.

¹⁵⁸ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 314.

Obrázek č. 10

Pozvánka na veřejné vystoupení T.J. Sokol v Ludwigsburgu, které se stalo vůbec prvním vystoupením Sokola v exilu¹⁵⁹

Obr. č. 10

Obrázek č. 11

Sokolská župa v exilu Dr. Edvarda Beneše – župní slet v Ludwigsburgu¹⁶⁰

Obr. č. 11

¹⁵⁹ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 314.

¹⁶⁰ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 344.

Obrázek č. 12

Sokolská župa v exilu Dr. Edvarda Beneše – cvičitelská škola v roce 1950¹⁶¹

Obr. č. 12

Obrázek č. 13

Waldaufova členská průkazka Sokolské župy v exilu Dr. Edvarda Beneše¹⁶²

Obr. č. 13

¹⁶¹ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 345.

¹⁶² Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 353

Obrázek č. 14Přehled cvičební činnosti jednot župy v Německu za rok 1949¹⁶³

Obr. č. 14

ŽÁCI				ŽÁKYNĚ				
jednot	zařazeno	hodin	průměr	měsíc	jednot	zařazeno	hodin	průměr
1	15	5	14	leden	1	8	5	6
1	15	6	11	únor	1	13	4	6
1	19	9	15	březen	1	12	3	6
1	20	8	17	duben	1	15	4	8
1	19	4	15	květen	1	17	4	10
2	31	11	21	červen	2	27	12	13
1	16	3	16	červenec	2	42	6	24
1	15	8	15	srpen	2	45	11	24
3	56	17	38	září	3	77	18	36
5	93	30	62	říjen	5	106	39	76
5	111	30	73	listopad	5	119	37	85
5	121	28	82	prosinec	5	115	34	87

MUŽI				ŽENY				
jednot	zařazeno	hodin	průměr	měsíc	jednot	zařazeno	hodin	průměr
1	25	4	22	leden	1	14	4	12
3	98	16	55	únor	3	56	18	32
4	112	36	60	březen	4	56	27	37
4	100	33	46	duben	4	64	24	33
4	87	33	30	květen	4	62	35	35
5	137	31	86	červen	6	79	42	49
4	77	36	49	červenec	4	68	21	44
4	89	38	48	srpen	4	75	34	40
5	123	49	52	září	3	37	49	32
5	162	43	108	říjen	5	95	43	64
5	175	41	122	listopad	5	117	36	75
6	320	44	130	prosinec	6	141	27	79

Obrázek č. 15 Statistický přehled členstva Sokolské župy v exilu Dr. Edvarda Beneše z listopadu 1950¹⁶⁴

Obr. č. 15

Jednota	mužů	žen	celkem
Dornstadt	43	14	57
Hannover-Buchholz	25	2	27
Lindau-Zech	60	13	73
Ludwigsburg:			
• Arsenal	162	44	206
Jägerhof	186	104	290
Krabbenloch	179	63	242
Murnau	162	62	224
Ulm	180	65	245
Valka	157	35	192
	1 154	402	1 556
Bagnoli			350
Fermo			70
Grugliasco			30
Jessi			60
Pagani			120
Salerno			28
San Antonio			50
Senigallia			32
Villa Alba			22
			2 318

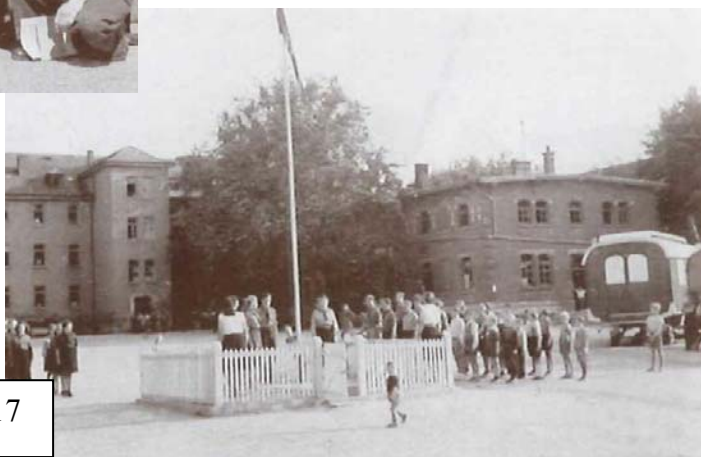
¹⁶³ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 341.¹⁶⁴ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 339.

Obr. č. 16

Obrázek č. 16 a 17
Sokol Ludwigsburg-Jägerhof¹⁶⁵

Obr. č. 17

Obr. č. 18

Obr. č. 19

Obrázek č. 18 a 19
Sokol Murnau¹⁶⁶

¹⁶⁵ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 315.

¹⁶⁶ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 316.

Obrázek č. 20 a 21
Sokol Ulm¹⁶⁷

Obr. č. 21

Obr. č. 20

Obr. č. 22

Obrázek č. 22
Sokol Valka¹⁶⁸

Obr. č. 23

Obrázek č. 23
Sokol Bagnoli¹⁶⁹

¹⁶⁷ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 317.

¹⁶⁸ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 318.

¹⁶⁹ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 291.

Obrázek č. 24-26

Americká obec sokolská a Tělocvičná Jednota Sokol v USA¹⁷⁰

Obr. č. 24

Obr. č. 25

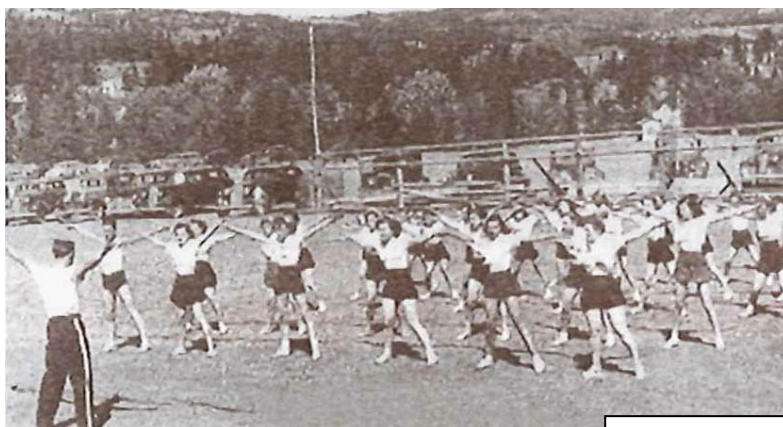

Obr. č. 26

¹⁷⁰ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 125.

Obrázek č. 27 a 28
Sokol Michel¹⁷¹

Obr. č. 27

Obr. č. 28

Obr. č. 29

Obrázek č. 29
Sokol Montreal¹⁷²

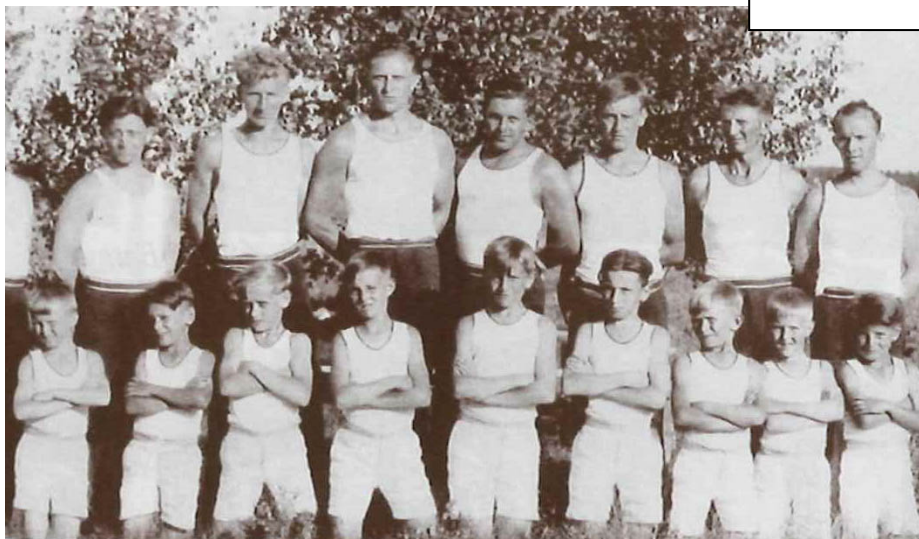

¹⁷¹ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 183.

¹⁷² Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 183.

Obrázek č. 30
Sokol Winnipeg¹⁷³

Obr. č. 30

Obrázek č. 31
Sokol Toronto¹⁷⁴

Obr. č. 31

¹⁷³ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 184.

¹⁷⁴ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 184.

Obrázek č. 32 a 33
Sokol Batawa¹⁷⁵

Obr. č. 32

Obr. č. 33

¹⁷⁵ Waldauf, J., Sokol – malé dějiny velké myšlenky, Luhačovice 2007, str. 183.

Obrázek č. 34

Zleva: Jan Waldauf, Anna Simbartlová, Markéta Kopalová (5.9. 2006)

Obr. č. 34

Obrázek č. 35

Jan Waldauf (5.9. 2006)

Obr. č. 35

